

KOULURUOKAILUA KOSKEVAN UUTISOINNIN TEMAATTINEN ANALYYSI

Hilla Kähkönen

Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2023

TIIVISTELMÄ

Kähkönen, H. 2023. Kouluruokailua koskevan uutisoinnin temaattinen analyysi. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden pro gradu -tutkielma, 57 s.

Suomessa kouluruokailu on järjestetty kansainvälisesti vertailtua ainutlaatuisella tavalla. Kouluruoka on ollut kaikille lapsille maksutonta jo 75 vuoden ajan. Kaikille tarjottavalla päivittäisellä aterialla on voitu näin edistää myös esimerkiksi kansanterveyteen liittyviä ja kasvatuksellisia tavoitteita. Kouluruokailu onkin säännöllisesti esillä uutisissa eri näkökulmista. Kouluruokailua koskeva uutisointi on kuitenkin vielä melko vähän tutkittu aihe. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selvittää, mitä teemoja kouluruokaa käsittelevissä uutisartikkeleissa tuodaan esille.

Tutkimuksen aineisto koostuu uutisartikkeleista (n=60), jotka on julkaistu vuosien 2018–2022 välillä Ilta-Sanomien verkkoversiossa. Ajankohta rajattiin viimeiseen viiteen vuoteen, koska tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita erityisesti viimeaikaisesta uutisoinnista ja ajankohtaisista ilmiöistä. Aineiston lähteeksi valikoitui Ilta-Sanomat, koska se on yksi Suomen luetuimmista uutismedioista. Aineisto analysoitiin laadullisella menetelmällä hyödyntäen temaattista sisällönanalyysiä.

Temaattisen analyysin tulosten perusteella aineistossa oli havaittavissa seitsemän pääteemaa ja seitsemäntoista alateemaa. Nämä pääteemat ovat kouluruoka, politiikka ja vaikuttaminen, sosiaaliset näkökulmat, kestävä kehitys, kasvatukselliset ja arvonäkökulmat, kouluruokailuympäristö sekä kulttuuri. Alateemoja ovat ruoan maku, laatu ja terveellisyys, lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet, kustannukset, poliittiset kannanotot, sosiaaliset suhteet, trendit, hävikki, kasvis- ja lähiruoan tarjoaminen, koulun ja kodin yhteistyö, kouluruoan arvostus, sosiaalinen ilmapiiri, käytännön järjestelyt, ruokakulttuurien erot Suomessa sekä eri maiden väliset erot kouluruokailun järjestämisessä.

Tulosten mukaan kouluruokailua käsiteltiin monipuolisesti eri näkökulmista valitussa uutismediassa. Viimeaikaiset kouluruokailuun vaikuttavat maan sisäiset ja kansainväliset tapahtumat nousivat tyypillisesti uutisten aiheeksi. Myös suomalaisen järjestelmän edut ja tavoitteet kouluruokailun kehittämiseksi vielä paremmaksi tulivat artikkeleissa säännöllisesti esille. Toisaalta viime vuosina kouluruokailuun vaikuttaneet haasteet ylittävät usein uutiskynnyksen ja paljastavat kehittämiskohteita. Kaikkiaan läpi aineiston välittyi näkemys, että kouluruokailun arvostusta Suomessa olisi tärkeää pyrkiä nostamaan. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi kouluruokailun kehittämiseen ja kouluruokailun suosion nostamiseen tähtäävien jatkotutkimusten suunnittelussa sekä opetuksessa.

Asiasanat: kouluruokailu, kouluruoka, uutisointi, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Kähkönen, H. 2021. The thematic analysis of newspaper writing about school lunches: Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis in health education, 57 pages.

In Finland school catering is arranged in a unique way when comparing to other countries. School lunches have been offered for free for all children already for 75 years. Thus, there has been a good opportunity to promote for example public health related and educational goals at the school catering setting. School lunches are frequently presented from different perspectives in news. Still, school lunch themed news is little examined topic. The aim of this master's thesis is to examine what kind of themes is presented in news articles covering school catering.

The research material consists of news articles (n=60) which has been published in the web version of Ilta-Sanomat in 2018-2022. The time period was limited to past five years because the main interest of this study was to examine recent news and current phenomena. Ilta-Sanomat was chosen as a source of information because it's one of the most widely-read news media in Finland. The research material was analyzed with qualitative methods applying thematic analysis.

According to the results of thematic analysis, there was seven main themes and seventeen subthemes found in the research material. These main themes are school lunch, politics, social perspectives, sustainable development, educational perspectives, atmosphere, and culture. Subthemes are the taste, quality and healthiness of school lunches, students' possibilities to influence school lunches, costs, political statements, human relations, food waste, vegetarian and locally produced food, cooperation between school and home, appreciation of school lunches, social and physical atmosphere, differences in food culture in Finland and cultural differences between different countries' school catering systems.

According to the results, school catering was presented from different perspectives in chosen news media. Current local and global events that have influenced school catering were typical news items. The advantages of the Finnish school catering system and the aims to improve the system were also regularly presented in news articles. On the other hand, recent challenges that has influenced school catering usually make headlines and reveal problems. In all, through the entire research material was conveyed the viewpoint that it's important to try to improve the appreciation of the Finnish school catering system. The results of this study can be used for example in further examination and education.

Key words: school catering, school lunch, news coverage, qualitative research

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	1
2	KOULURUOKAILU SUOMESSA JA MAAILMALLA	3
2.1	Kouluruokailua ohjaava lainsäädäntö Suomessa.....	4
2.2	Kouluruokailun toteutusta tukevat suositukset Suomessa.....	5
2.3	Kouluruokailun terveystieteellinen näkökulma.....	6
2.4	Kouluruokailun nykytilanne Suomessa	8
2.5	Kansainvälinen kouluruoka-aiheinen laadullinen tutkimus	12
3	KOULURUOKAILUA KOSKEVA UUTISOINTI.....	14
4	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
5	TUTKIMUSMATERIAALI JA -MENETELMÄT.....	17
5.1	Materiaalin kuvaus	17
5.2	Laadullinen tutkimus	19
5.3	Materiaalilähtöinen teemalähtöinen analyysi.....	20
5.4	Oma esitymmärrys.....	23
7	TULOKSET	24
7.1	Kouluruoka	25
7.2	Politiikka ja vaikuttaminen	27
7.3	Sosiaaliset näkökulmat	29
7.4	Kestävä kehitys.....	30
7.5	Kasvatukselliset ja arvonäkökulmat	32
7.6	Kouluruokailuympäristö.....	33
7.7	Kulttuuri	35
8	POHDINTA.....	37
8.1	Tulosten tarkastelua.....	37

8.2 Luotettavuuden arviointi ja tulosten merkitys	41
8.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	44
LÄHTEET	46

1 JOHDANTO

Kaikille peruskoululaisille tarjottava maksuton kouluruoka on kansainvälisesti vertailtuna harvinaisuus, josta suomalaiset koululaiset ovat saaneet nauttia jo 75 vuoden ajan: vuonna 1948 Suomeen tuli ensimmäisenä maana maailmassa voimaan laki ilmaisesta kouluruokailusta (Opetushallitus 2023). Lasten ja nuorten koulupäivän aikaisen ravitsemuksen turvaamisen lisäksi kouluruokailuun on yhdistetty Suomessa tätäkin laajempia tavoitteita; koko ikäluokkaa koskeva kouluruokailu on nähty ainutlaatuisena tilaisuutena edistää esimerkiksi terveys-, ruoka- ja tapakasvatukseen sekä kestäväan kehitykseen liittyviä päämääriä (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

Tarkasteltaessa kouluruokailun nykytilannetta Suomessa voidaan kuitenkin havaita, etteivät erilaiset suositukset toteudu täysin ja myös kouluruokailun mallimaassa olisi tietyillä osa-alueilla parantamisen varaa eri kohderyhmille suunnattujen kyselyiden valossa. Huomiota herättää muun muassa se, että moni nuori jättää maksuttoman kouluruokailun kokonaan hyödyntämättä. Noin kolmasosa 8. ja 9. luokkalaisista nuorista raportoi, ettei osallistu päivittäin kouluruokailuun (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Yli puolet yläasteikäisistä onkin kyselyiden perusteella tyytymättömiä kouluruoan makuun ja laatuun (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

Myös kouluille teetettyjen kyselyjen tulokset paljastavat osaltaan, millainen kouluruokailun nykytilanne on Suomessa. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan (2017) laatimaa kouluruokailusuositusta noudatti 2021 enää kaksi kolmasosaa kouluista, kun vastaava osuus oli edellisellä mittauskerralla vuonna 2020 neljä viidestä koulusta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Viime vuosina kouluruokailua järjestävät tahot ovatkin joutuneet kohtaamaan erilaisia haasteita; erityisesti koronapandemiaan liittyvät poikkeusjärjestelyt ja Ukrainan sodan vauhdittama poikkeuksellisen nopea ruoan hinnan nousu ovat olleet keskeisesti esillä uutisotsikoissa viime vuodet.

Tässä pro gradu -tutkielmassa kouluruokailua lähestytään uutisoinnin näkökulmasta. Kouluruokailuakin koskevien teemojen ajankohtaisuudesta huolimatta aihepiiriä käsittelevää viimeaikaista uutisointia on tutkittu vielä melko vähän. Aikaisempi kouluruokailua käsittelevä laadullinen tutkimus on keskittynyt esimerkiksi tarkastelemaan, miten maksamatta jääneitä koululounaita koskevista käytännöistä on uutisoitu yhdysvaltalaislehdissä (Spruance ym.

2018). Kouluruokailua koskevalla uutisoinnilla voidaan tuoda esille ajankohtaisia keskustelunaiheita ja samalla myös vaikuttaa yleisiin mielipiteisiin ja yksilöiden käsityksiin käsiteltävistä aihepiireistä (Kunelius 2010, 142–147).

Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin tarkemmin selvittää, millaisista kouluruokailuun liittyvistä teemoista on viime vuosina uutisoitu. Näin voidaan myös paremmin ymmärtää kouluruokailun parissa havaittavia viimeaikaisia ilmiöitä. Tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi on rajattu kotimainen kouluruokailua koskeva uutisointi. Tutkimusaineisto on itse kerätty vuosina 2018–2022 Ilta-Sanomien verkkoversiossa julkaistuja uutisjutuista. Tutkimus on luonteeltaan aineistolähtöinen laadullinen tutkimus, jossa aineiston analyysin menetelmänä on sovellettu temaattista analyysiä.

2 KOULURUOKAILU SUOMESSA JA MAAILMALLA

Kouluruokailulla on Suomessa pitkät perinteet ja koko ikäluokan kattavalla maksuttomalla ja ohjatulla ruokailulla on nähty olevan keskeinen rooli hyvän ravitsemuksen turvaamisen sekä terveyden edistämisen kannalta (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017). Sen lisäksi, että päivittäinen kouluruokailu tarjoaa lapsille ja nuorille virkistystauon koulutyöstä ja edistää oppimista, kasvua ja painon normaalia kehitystä, liittyy siihen myös tätä laajempia kasvatuksellisia päämääriä: myös terveys-, ruoka- ja tapakasvatukseen sekä kestäväen kehityksen mukaisen elintavan omaksumiseen liittyvät tavoitteet tulee mainita opetuksen järjestäjän laatimassa opetussuunnitelmassa (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

Vertailtaessa kouluruokailun toteuttamistapoja Suomen ja eri maiden välillä, voidaan havaita erilaisia käytänteitä esimerkiksi kouluruokailun rahoituksen ja aterioihin kohdistuvien ravitsemuksellisten tavoitteiden suhteen. Suomi kuuluukin vähemmistöön tarjotessaan kaikille peruskouluikäisille koululaisille ilmaisen aterian esimerkiksi vanhempien tulotasosta riippumatta. Samankaltaista käytäntöä sovelletaan Suomen lisäksi Ruotsissa, Virossa ja Intiassa (Harper ym. 2008). Tyypillisesti koulussa tarjottava ruoka onkin maksullista, mutta osassa maissa on päädytty tarjoamaan ruokaa alennettuun hintaan tai ilmaiseksi tietyille ryhmille esimerkiksi vanhempien tulotason mukaan (Harper ym. 2008).

Tarkasteltaessa myös koulussa tarjottavan ruoan ravitsemuksellista laatua, on eri maiden koululounaissa merkittäviä eroja Suomen malliin verrattuna. Viime vuosikymmeninä monissa maissa on kuitenkin alettu kiinnittää Suomen tavoin entistä enemmän huomiota tarjottavan kouluruoan terveellisyyteen. Esimerkkeinä voidaan nostaa esille Iso-Britannia sekä Yhdysvallat, joissa on saatu aikaiseksi kouluruoan laatuun vaikuttaneita muutoksia lainsäädäntöön. Iso-Britanniassa pitkälti prosessoituun ruokaan perustuvaan kouluruokailuun saatiin aikaan muutosta, kun vuosina 2006–2008 esitettiin lakia, jonka nojalla ohjattaisiin kouluissa tarjottavan ruoan ravitsemuksellista laatua (Nelson 2011). Vastaavasti Yhdysvalloissa tuli vuonna 2012 voimaan Healthy, Hunger-Free Kids Act -lakialoitteen myötä säännökset terveellisen koululounaan piirteistä (United States Department of Agriculture 2013).

2.1 Kouluruokailua ohjaava lainsäädäntö Suomessa

Suomessa kouluruokailun järjestämisen perusteet on määritelty lainsäädännössä ja Suomi onkin ensimmäinen valtio maailmassa, jossa säädettiin kouluruokailua käsittelevä laki vuonna 1943 (Tilles-Tirkkonen 2021). Keskeisimpinä kouluruokailua ohjaavina lakeina voidaan mainita varhaiskasvatustililaki (2018/540), perusopetuslaki (1998/628) sekä perusopetusasetus (1998/852). Perusopetuslaissa (1998) määritellään vielä tarkemmin, että päivittäisen koululounaan tulee olla tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu sekä ravitsemuksellisesti täysipainoinen ja kaikilta osin maksuton. Tämän lisäksi perusopetuslaissa (1998) on säädetty, että aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuville koululaisille tulee tarjota myös välipala.

Perusopetuslaissa (1998) määritelty periaate kouluruokailun tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä pitää käytännössä sisällään esimerkiksi ruokailuympäristöön ja -aikaan liittyviä tekijöitä. Kouluruokailu tulee porrastaa ja ajoittaa siten, että ruokailuun on varattu riittävästi aikaa ja että se jaksottaa sopivasti koulupäivää; esimerkiksi liian varhain järjestettävä kouluruokailu voi johtaa siihen, ettei koululaisilla ole vielä nälkä, jolloin ateria jää helposti niukaksi tai kokonaan välistä ja korvataan myöhemmin iltapäivällä mahdollisesti epäterveellisillä välipaloilla (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017). Ruokailuympäristön tulisi puolestaan olla rauhallinen ja viihtyisä tila, joka mahdollistaa ruokailun ohjauksen ja kannustaa koululaisia terveellisiin valintoihin (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

Kouluruokailun ohjaamista koskevan säädöksen (Perusopetuslaki 1998) tavoitteena on puolestaan vaikuttaa moninaisiin ruokaan liittyviin tietoihin, taitoihin sekä asenteisiin: Ohjauksella voidaan edistää muun muassa koululaisten ruokaosaamista, kestävän kehityksen mukaista elämäntapaa, kuluttajatietoisuutta sekä kokonaisyhyvinvointia edistävien valintojen tekemistä. Viimeksi mainitut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet tähtäävät esimerkiksi siihen, että lapsi tai nuori oppisi koostamaan itselleen suosituksia ja omaa yksilöllistä energiantarvettaan vastaavan aterian (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017). Ruokailutilanteen ohjauksen toteutuksessa keskeisinä periaatteita voidaan mainita myös oppilaslähtöisyys sekä havainnollisuus ja käytännönläheisyys, mihin kuuluu esimerkiksi malliaterian kuvaaminen (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

Lainsäädännön mukainen kouluruoan täysipainoisuus puolestaan viittaa siihen, että tarjottava ateria on riittävä koulupäivän pituuden ja opetuksen järjestämipaikan näkökulmasta

(Perusopetuslaki 1998). Lisäksi maksulliseen aamu- tai iltapäivätoimintaan osallistuville lapsille tulee tarjota osallistumismaksuun kuuluva välipala (Lahtinen & Lankinen 2015). Erikseen on syytä mainita vielä ruoan ravitsemuksellinen täysipainoisuus, johon kuuluu se, että aterian tulisi noudattaa laadittuja ravitsemussuosituksia (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014; Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

Määräys kouluruokailun maksuttomuudesta merkitsee puolestaan sitä, että perusopetuslain mukaan oppilaaksi otetut oppivelvolliset henkilöt ovat oikeutettuja koulupäivän aikana riittävään ravintoon eli koululounaaseen sekä koulupäivän pituuden huomioiden mahdollisiin välipaloihin, jotka ovat kaikilta osin maksuttomia (Lahtinen & Lankinen 2015). Tämän lisäksi koulussa voidaan tarjota myös maksullisia välipalavaihtoehtoja koulun tai muun toimijan tuottamana (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

2.2 Kouluruokailun toteutusta tukevat suositukset Suomessa

Kouluruokailun järjestäminen on Suomessa kuntien ja koulujen vastuulla, ja nämä päättävätkin itsenäisesti kouluruokailun käytännön toteutukseen liittyvistä asioista (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017). Edellä mainitun lainsäädännön ohella kouluruokailun järjestämistä kouluissa ohjaavatkin erilaiset suositukset, joista keskeisimpiä ovat Valtion ravitsemusneuvottelukunnan laatima kouluruokailusuositus (2017) sekä suomalaiset ravitsemussuositukset (2014). Ravitsemussuosituksissa (2014) kuvatut ruokakolmio sekä lautasmalli toimivat hyvinä ohjenuorina terveyttä edistävän kouluruokailun toteuttamiselle.

Käytännössä mainittujen suositusten valossa päivittäin tarjottavan koululounaan tulisi siis sisältää lämpimän pääruoan, jossa on palkokasveja, kalaa, kananmunaa tai lihaa proteiinin lähteenä sekä hiilihydraatin lähteen, kasvislisäkkeen, kasviöljypohjaisen salaatikastikkeen, täysjyväleivän ja margariinin sekä maitoa, piimää tai täydennettyä kasvimaitoa ruokajuomana (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014; Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017). Kouluruoan suunnittelussa tulisi kiinnittää huomiota myös esimerkiksi rasvojen laatuun sekä siihen, että suolan ja punaisen ja prosessoidun lihan osuus pysyisivät kohtuullisena (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014; Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017). Kaikkiaan koululounaan tulisi siis kattaa kolmannes koululaisen päivittäisestä ravinnontarpeesta (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

Peruskouluissa toteutettavaa kouluruokailua ohjaa myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) määritellyt tavoitteet. Keskeisimpinä päämäärinä näistä voidaan mainita kouluruokailun merkitys normaalin kasvun ja kehityksen tukemisessa, koulupäivän aikaisen jaksamisen ja opiskelukyvyn edistämisessä sekä tapa- ja ruokakasvatuksen ja kulttuurillisen osaamisen tukemisessa. Asiakirjassa keskeisenä kouluruokailulle määriteltynä tavoitteena tuodaan esille myös oppilaiden osallisuuden näkökulma: lasten ja nuorten näkemykset tulisi ottaa huomioon kouluruokailun suunnittelun, toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen yhteydessä.

2.3 Kouluruokailun terveystieteellinen näkökulma

Päivittäistä kouluruokailuun osallistumista ja täysipainoisen kouluaterian nauttimista voidaan perustella sillä, että kouluruokailun ja eri suotuisten terveystieteellisten välillä on löydetty positiivisia yhteyksiä. Tätä selittää muun muassa se, että kouluruokailun on havaittu heijastelevan yleisemminkin ruokailutottumuksia ja olevan näin yhteydessä terveyttä edistäviin ravitsemustottumuksiin (Tilles-Tirkkonen ym. 2011). Koulun lounaalle säännöllisesti osallistuvien nuorten on havaittu esimerkiksi nauttivan myös aamupalan ja ilta-aterian yhdessä perheensä kanssa useammin kuin nuorten, jotka osallistuvat kouluruokailuun harvemmin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Kouluruokailu edistääkin osaltaan myös säännöllisen ateriarytmien toteutumista lapsilla ja nuorilla, minkä on havaittu olevan keskeistä muun muassa terveen painon kehityksen kannalta (Eloranta ym. 2012, Pedersen ym. 2012, Kaisari ym. 2013).

Toisaalta heikon kouluruokailuun osallistumisen on tunnistettu olevan yhteydessä muihin terveydelle haitallisiin elintapoihin. Esimerkiksi päivittäin tupakoivat ja vähintään kerran kuukaudessa humalahakuisesti alkoholia nauttivat nuoret osallistuvat koululounaalle keskimäärin muita harvemmin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Myös ravitsemuksellisesti heikkojen välipalojen syömisen on havaittu olevan yhteydessä epäsäännöllisempään kouluruokailuun osallistumiseen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

Tarkasteltaessa kouluruokailua nimenomaan terveystieteellisistä näkökulmista käsin, voidaan se liittää myös keskusteluun lasten kiihtyvällä tahdilla lisääntyvästä lihavuudesta (Lihavuus 2022). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2020) tilastoraportin mukaan Suomessa 2–16-vuotiaista tytöistä 19 % ja pojista 29 % on vähintään ylipainoisia. Ilmiö on havaittavissa myös

kansainvälisellä tasolla ja esimerkiksi Yhdysvalloissa peräti 19,7 prosenttia 2–19-vuotiaista lapsista ja nuorista on lihavia (Centers for Disease Control and Prevention 2022).

Lisääntyvään lapsuudenaikaiseen lihavuuteen olisikin syytä pyrkiä eri keinoin puuttumaan, koska sen on havaittu olevan yhteydessä suurentuneeseen riskiin kärsiä poikkeavien veren rasva-arvojen, sokeriaineenvaihdunnan häiriöiden sekä kohonneen verenpaineen kaltaisista sydän- ja verisuonisairauksien riskitekijöistä aikuisuudessa (Quinte ym. 2019). Aikuisuuteen liittyvien riskien lisäksi lihavilla lapsilla on havaittu jo nuorena iässä poikkeavuutta triglyseridien sekä HDL- ja LDL-kolesterolien tasossa ja verenpaineessa (Skinner ym. 2009). Lisäksi lähes kaikkien tyypin 2 diabeteksestä kärsivien lasten on todettu olevan lihavia (Haines ym. 2007).

Koko ikäluokan kattava kouluruokailu voidaankin nähdä yhtenä keinona vaikuttaa lapsille muodostuviin terveystottumuksiin ja näin ennaltaehkäistä ja pysäyttää lasten lihominen (Kansallinen lihavuusohjelma 2016; World Health Organization 2016). Erilaisissa tutkimuksissa onkin havaittu, että säännöllistä ruokarytmiä ja täysipainoisten ja ravitsevien ateriakokonaisuuksien syömistä tukevilla kouluruokailuohjelmilla voidaan vaikuttaa suotuisasti lasten terveelliseen painon kehitykseen ja pysäyttää lihominen (Fu ym. 2018; Hendy ym. 2011; Hollar ym. 2011). On myös näyttöä siitä, että kouluruokailuun panostamalla voidaan vaikuttaa laajemminkin lasten ruokailutottumuksiin, jolla voi olla kauaskantoiset vaikutukset pidemmän aikavälin terveyden kannalta (Sekiyama ym. 2017; Waters ym. 2017). Erityisesti alemman sosioekonomisen aseman perheistä tulevat lapset, joiden kotona tyypillisesti tarjottavat ruoat saattavat olla enemmän lihomiselle altistavia, näyttäisivät hyötyvän eniten ravitsemuksellisesti täysipainoisista kouluaterioista (Hollar ym. 2011; Kenney ym. 2020).

Kouluruokailu voidaan yhdistää laajemminkin keskusteluun perheen sosioekonomisen aseman määrittämistä eroista lasten ravitsemustottumuksissa. Kaikkiaan korkeamman sosioekonomisen aseman perheistä tulevilla onkin havaittu olevan terveellisemmät ravitsemustottumukset (Eloranta ym. 2011; Lehto 2014). Lapsilla, joiden vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja on tutkimusten mukaan todennäköisemmin säännöllinen ateriarytmi kuin matalasti koulutettujen vanhempien lapsilla (Eloranta ym. 2011). Vanhempien korkea koulutustaso näyttäisi vaikuttavan myös siihen, että lapset saavat syödäkseen kasviksia päivittäin kotonaan (Lehto 2014).

Koska lasten välillä on havaittu olevan edellä mainittuja perheen sosioekonomisen aseman mukaisia eroja kotona nautittavien aterioiden ravitsemuksellisessa laadussa, on tasavertaisesti kaikille tarjottavalla koululounaalla mahdollisuus vaikuttaa koko ikäluokan ravitsemustottumuksiin ja samalla tasata terveyseroja (Kansallinen lihavuusohjelma 2016; Report of the Commission on Ending Childhood Obesity 2016). Koululounaan tarjoamiseen onkin yhdistetty myös tasa-arvokasvatuksen päämääriä (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2017).

2.4 Kouluruokailun nykytilanne Suomessa

Perusopetuslaissa (1998) annettuja määräyksiä kouluruokailun tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä seurataan valtakunnallisesti ensimmäisen lounaan järjestämisajankohdan sekä ruokailuun varatun ajan osalta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2022) keräämän TEAviisari-aineiston kriteereinä sopivalle lounaan järjestämisajankohdalle on määritelty myöhemmin kuin 11 aamupäivällä ja riittäväksi ruokailuajaksi puolestaan vähintään 25 minuuttia. Tarkasteltaessa koko maan tilastoja voidaan tuloksissa todeta olevan parantamisen varaa erityisesti ruokailuajankohdan osalta. Molempien indikaattoreiden tulos vaikuttaisi myös heikentyneen mittausajankohtien eli vuosien 2017, 2019 sekä 2021 aikana (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022).

Myös kouluterveyskyselyissä yhtenä mielenkiinnonkohteena on ollut selvittää kouluruokailun järjestämisajankohtaan ja riittävään ruokailu aikaan liittyvien periaatteiden toteutumista kysymällä suoraan koululaisilta heidän kokemuksistaan. Vaikka koulujen raportoimien tietojen mukaan määrätyt periaatteet eivät täysin toteudukaan, suurin osa kyselyihin osallistuneista 8. ja 9. luokan opiskelijoista vaikuttaisi olevan tyytyväisiä kouluruokailun järjestelyihin; neljän viidesosan mielestä kouluruokailu toteutetaan sopivaan aikaan ja kolme neljäsosaa kokee, että ruokailulle on varattu riittävästi aikaa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022).

Myös perusopetuslaissa (1998) mainittua tarkoituksenmukaisen kouluruokailun ohjauksen periaatteen toteutumista on pyritty seuraamaan kouluterveyskyselyissä vuosina 2010–2021, jolloin 8. ja 9. luokan opiskelijoilta on kysytty, ruokaileeko aikuisia heidän kanssaan ruokasalissa. Läpi mittausjakson vaikuttaisi siltä, että koulun aikuiset ruokailevat samoissa tiloissa nuorten kanssa ja yhdeksän kymmenestä nuoresta raportoikin periaatteen toteutuvan

hyvin (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Koulujakelujärjestelmän alkuselvityksen tulosten perusteella vaikuttaisi puolestaan siltä, että opettaja harvemmin kuitenkaan ruokailee oppilaiden kanssa; kuudesluokkalaisista vielä 23 % kertoo, että opettaja ruokailee aina oppilaiden kanssa, kun taas 60 % kahdeksaluokkalaisista raportoi, ettei näin tapahdu koskaan (Railio ym. 2018).

Vuosina 2015–2021 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2021) on kerännyt tietoa kouluilta myös yleisemmällä tasolla Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusten noudattamisesta sekä siitä, onko opetussuunnitelmassa kuvattu yhteistyö kouluruokailusta vastaavan henkilökunnan kanssa. Näistä ensin mainitussa indikaattorissa näyttäisi olevan kehitystä vuosien 2015–2020 välillä, kun suositusta noudattavien koulujen osuus oli vuonna 2015 72 % ja vuonna 2020 jo 80 %, mutta osuus laski kymmenen prosenttiyksikköä edellisestä mittauskerrasta vuonna 2021. Sen sijaan jälkimmäisessä indikaattorissa on ollut havaittavissa positiivista kehitystä koko mittausajalta, kun vuonna 2015 vain puolissa kouluista kouluruokailun järjestämistä koskeva yhteistyö oli kuvattu opetussuunnitelmassa, kun puolestaan vuonna 2021 vastaava osuus oli jo 63 %.

Tarkasteltaessa puolestaan ravitsemussuositusten toteutumista Suomessa eri kuntien ruokapalveluista vastaavien tahojen raportoimana voidaan havaita, että useimmissa kouluissa tarjotaan ravitsemussuositusten mukaista ruokaa (Jämsén & Huhtala 2021). Viimeisimpien kerättyjen tietojen perusteella esimerkiksi 86 % kunnista raportoi, että kaikissa niiden kouluissa on otettu huomioon ravitsemussuositusten mukainen ravitsemuslaatu elintarvikkeiden kilpailutusten yhteydessä ja myös 73 % kunnista kertoo, että kaikissa niiden alueen kouluissa hyödynnetään ravintolaskentaohjelmaa ruoan ravitsemuksellisen laadun varmistamiseksi (Jämsén & Huhtala 2021).

Muun muassa kouluterveyskyselyjen ja Maistuva koulu -tutkimuksen tulokset puolestaan valaisevat osaltaan sitä, miten hyvin ravitsemussuositukset käytännön tasolla toteutuvat suomalaisissa kouluissa. Maistuva koulu -tutkimuksen tulosten perusteella 3–6-luokkalaisista 87 % syö koululounaan päivittäin, mutta vain 2 % syö täysipainoisen aterian, johon kuuluu kaikki aterianosat (Tilles-Tirkkonen ym. 2021). Kouluterveyskyselyissä 8. ja 9. luokkalaisilta saatujen tulosten perusteella koululounaan nauttiminen päivittäin vähenee yläasteelle siirryttäessä ja myös moni yläkoululainen nauttii alakoululaisten tavoin vain osan aterianosista. Tarkasteluajankohdasta toiseen melko tasaisina pysyvien osuuksien mukaan noin kolmasosa

yläasteikäisistä ei syö koululounasta päivittäin ja vajaa kymmenesosa syö kaikki aterianosat päivittäin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) esille tuotua tavoitetta oppilaiden osallistamisesta kouluruokailun suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin on puolestaan arvioitu kysymällä kouluterveyskyselyyn vastanneilta 8. ja 9. luokan oppilailta, millaisina he ovat kokeneet omat vaikutusmahdollisuutensa muun muassa koulun ruokalistoihin tai ruokailutilojen viihtyvyyteen. Tämän tavoitteen toteutumisessa näyttäisi olevan monissa kouluissa vielä parantamisen varaa; vain viidennes 8. ja 9. luokan oppilaista kokee vaikutusmahdollisuutensa hyviksi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Samankaltaisia tuloksia on saatu myös koulujakelujärjestelmän alkuselvityksessä sekä alakoululaisille kohdistetussa Maistuva koulu -tutkimuksessa. Kuudesluokkalaisista kolmannes ja kahdeksaluokkalaisista kaksi viidesosaa raportoi, ettei heille ole koskaan annettu tilaisuutta vaikuttaa kouluruokaan ja vastaavasti vain viidennes 3–6-luokkalaisista on kokenut pääsevänsä osallistumaan kouluruokailun suunnitteluun (Railio ym. 2018; Ruukku ry 2020).

Kysyttäessä kunnilta koulujen ravitsemuspalveluista vastaavilta siitä, miten oppilaiden osallisuuden on kouluruokailun yhteydessä panostettu, vaikuttaisi siltä, että oppilaille on annettu monissa kouluissa kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa kouluruokailuun. Kunnista 78 % raportoi, että kaikissa sen kouluissa oppilaat voivat antaa palautetta kouluruoasta (Jämsén & Huhtala 2021). Viimeisimpien kyselyistä saatujen tietojen mukaan vaikuttaisi kuitenkin siltä, että osallisuuden käytännön toteutuksessa olisi kuitenkin vielä kehittämisen varaa, kuten aiemmin mainitun kouluterveyskyselynkin tuloksista voitiin havaita ja peräti 28 % kunnista kertookin, ettei missään alueen kouluissa hyödynnetä oppilaiden, opetushenkilöstön ja ruokapalveluiden yhteistä ruokaryhmätoimintaa kouluruokailun kehittämiseksi (Jämsén & Huhtala 2021).

Kysyttäessä kouluruokailusta vastaavilta tahoilta siitä, millaisia kriteerejä pidetään tärkeimpinä elintarvikkeiden hankintakriteereinä kilpailutuksien yhteydessä, 94 % kunnista raportoi, että oppilaiden makumieltymykset ovat erittäin tärkeä tai tärkeä kriteeri tehtäessä näitä valintoja kouluissa (Jämsén & Huhtala 2021). Käytännön tasolla kuitenkin vaikuttaisi siltä, ettei henkilöstön näkökulmasta kouluruoka maistukaan aina koululaisille. Opetustoimen vastaavista 58 % ja 42 % ruokapalveluiden vastaavista kokee, ettei kouluruoka useimmiten vastaa oppilaiden makumieltymyksiä (Jämsén & Huhtala 2021). Lisäksi kouluissa vaikuttaisi olevan

parantamisen varaa erityisesti siinä, miten oppilaiden makumieltymykset huomioidaan kaikille yhteisten kasvisruokien osalta; 47 % kunnista raportoi, ettei missään sen alueen kouluissa ole otettu oppilaiden makumieltymysten näkökulmaa huomioon kasvisruokien kehittämisessä (Jämsén & Huhtala 2021).

Suoraan koululaisille itselleen teetettyjen kyselyjenkin perusteella vaikuttaisi siltä, että myös oppilaiden näkökulmasta kouluruoassa olisi parantamisen varaa. Koulujakelujärjestelmän alkuselvityksen tulosten valossa vain noin kolmannes sekä kuudes- että kahdeksaluokkalaisista on sitä mieltä, että kouluruoka on useimmiten maukasta (Railio ym. 2018). Myös kouluterveyskyselyjen avulla on tutkittu yläasteikäisten mielipidettä kouluruoan mausta vuodesta 2010. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista 46 % on viimeisimpien vuoden 2021 tulosten mukaan enemmän samaa kuin eri mieltä siitä, että koululounas on maultaan hyvään ja osuutta on saatu tasaisesti nostettua ensimmäisestä tarkasteluajankohdasta, jolloin vastaava osuus oli 38 % (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021).

Kouluterveyskyselyillä on selvitetty ruoan makuun liittyvien mielipiteiden lisäksi 8. ja 9. luokan oppilaiden näkemystä kouluruoan laadusta ja tulokset vaikuttaisivat olevan samansuuntaisia kuin makua koskevan kysymyksen kohdalla. Vuosina 2010–2011 vastanneista 35 % piti ruokaa laadukkaana, kun vastaava osuus oli vuoden 2021 mittauksissa 48 % (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Koulujakelujärjestelmän alkuselvityksessä selvitettiin lisäksi 6- ja 9-luokkalaisten näkemyksiä kouluruoan terveellisyydestä ja houkuttelevuudesta: molemmissa ikäluokissa reilu puolet pitää kouluruokaa useimmiten terveellisenä, kun taas 29% kuudesluokkalaisista ja 23 % kahdeksaluokkalaisista pitää kouluruokaa useimmiten houkuttelevan näköisenä (Railio ym. 2018).

Viime vuosina maailmanlaajuisesti vaikuttanut koronapandemia on tuonut myös omat haasteensa kouluruokailun kannalta, kun Suomessakin on ajoittain määrätty koulut järjestämään opetuksensa etätoteutuksena. Koronavuosien aikana Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuosituksia noudattaneiden koulujen osuus laskikin kymmenen prosenttia edellisestä kyselystä 65 prosenttiin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022). Ajankohtaisena, myös kouluruokailua koskevana haasteena voidaan mainita vielä Ukrainan sotatilan seurausten myötä kiihtynyt inflaatio, joka näkyykin erityisesti muun muassa ruoan hinnassa; vuosien 2021–2022 välillä ruoan hinta nousi Suomessa keskimäärin 10,5 prosenttia (Tilastokeskus 2023).

2.5 Kansainvälinen kouluruoka-aiheinen laadullinen tutkimus

Kouluruokailun nykytilaa Suomessa voidaan ymmärtää paremmin laajentamalla tarkastelua kansainväliseen näkökulmaan. Tässä tarkastelun kohde on rajattu viimeisen kymmenen vuoden aikana yleisemmin kouluruokailua koskevia näkemyksiä käsitteleviin laadullisiin tutkimuksiin. Tutkimuksissa yleisimpiä kouluruokailuun yhdistettäviä aihepiirejä ovat olleet sosiaaliset suhteet, kuten vertaisten ja perheen vaikutus sekä sosiaaliset normit (Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Spruance ym. 2018; Zhao ym. 2019), eri politiikan tasojen tuki kouluruokailulle ja esimerkiksi ravitsemussuosituksiset (Chote ym. 2022; Colombo ym. 2021; Gangemi ym. 2018; Janhonen ym. 2016; Tabak & Moreland-Russell 2015; van Kleef ym. 2022; Zhao ym. 2019), ruoan maku ja laatu (Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Spruance ym. 2018; Zhao ym. 2019), kouluruokailun terveystieteelliset näkökulmat (Berggren ym. 2017; Chote ym. 2022; Dalma ym. 2017; Fossgard ym. 2021; He ym. 2017; van Kleef ym. 2022), fyysinen ruokailuympäristö (Gangemi ym. 2018; Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Payán ym. 2017), kasvisruoan ja ruokahävikin kaltaiset ympäristö- ja kestävyysnäkökulmat (Chote ym. 2022; Colombo ym. 2021; He ym. 2012; Zhao ym. 2019) sekä eri asianosaisten osallisuus kouluruokailuun vaikuttamisessa (Chote ym. 2022; Tabak & Moreland-Russell 2015).

Tutkimuksissa, joissa mielenkiinnon kohteena oli juuri koululaisten näkemykset kouluruuasta, keskeisenä kouluruokailua edistävänä tekijänä tuotiin esille ruoan maistuvuus, laatu ja esimerkiksi tuoreus, kun taas ruoan heikkolaatuisuus nostettiin esille merkittävänä kouluruokailuun osallistumista rajoittavana tekijänä (Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Zhao ym. 2019). Myös vertaissuhteilla ja yhteenkuuluvuuden tunteella vaikuttaisi olevan keskeinen merkitys lasten ja nuorten näkökulmasta kouluruokailutottumusten muodostumisessa (Colombo ym. 2021; Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Zhao ym. 2019). Myös esimerkiksi fyysiseen ruokailuympäristöön liittyvät tekijöillä, kuten ruokaloiden viihtyvyydellä, jonojen pituudella ja ruokailuun varatulla ajalla sekä välipala-automaattien ja läheisten pikaruokaloiden tarjonnalla on nuorille merkitystä kouluruokailuun osallistumisen kannalta (Gangemi ym. 2018; Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Payán ym. 2017).

Tarkasteltaessa kouluruokailua koululaisten vanhempien näkökulmasta nousevat esille puolestaan esimerkiksi lasten ja nuorten terveyteen, taloudellisiin tekijöihin ja

yhdenvertaisuuteen sekä perheen arvoihin liittyvät seikat (Dalma ym. 2017; Spruance ym. 2018). Myös koulun henkilökunnan, kuten opettajien, rehtoreiden tai kouluruokaloitten henkilökunnan näkökulmasta esimerkiksi kouluruokailua edistävien ohjelmien etuna nähdään juuri koululaisten väliseen yhdenvertaisuuteen liittyvät seikat, mutta toisaalta erilaiset käytännön järjestelyt ja niiden käytännön soveltaminen kouluissa sekä lisääntynyt työmäärä nähdään kouluruokailun haasteina (Colombo ym. 2021; Dalma ym. 2017; van Kleef ym. 2022).

Osassa laadullisista kouluruokailu-aiheisista tutkimuksista mielenkiinnon kohteena oli puolestaan koulujen ruokapalveluista vastaavien tahojen näkemykset kouluruokailusta. Ruokapalveluvastaavien näkökulmasta ilmaisen ja terveellisen kouluruokailun järjestämiseen liittyi osaltaan rajoittavia ja edistäviä tekijöitä, joista keskeisimpinä voidaan mainita esimerkiksi tuotantoketjuihin liittyvät seikat sekä raaka-aineiden hinnat ja saatavuus, koulujen ja valtion tasoinen tuki kouluruokailulle muun muassa ravitsemussuositusten muodossa sekä asianosaisten aktiivinen mukaanotto esimerkiksi palautteenantomahdollisuuden myötä (Chote ym. 2022; Tabak & Moreland-Russell 2015).

3 KOULURUOKAILUA KOSKEVA UUTISOINTI

Tässä tutkielmassa kouluruokailua lähestytään siitä näkökulmasta, miten kouluruokailua koskevat teemat ilmenevät uutisoinnin yhteydessä. Uutisoinnin keskeisenä ohjenuorana tunnettujen journalististen ohjeiden valossa journalismin päätavoitteena voidaan pitää kansalaisten oikeutta saada totuudenmukaista ja monipuolista tietoa maailmasta (Julkisen sanan neuvosto 2013). Nykypäivänä journalismin tehtävänä nähdään yhä useammin olevan myös keskustelun herättäminen ja mielipiteiden ilmaisun ja keskustelun käymisen mahdollisuuksien tarjoaminen kansalaisille (Julkisen sanan neuvosto 2013). Tuomalla uutisoinnilla esille ajankohtaisia keskustelunaiheita voidaan samalla myös vaikuttaa yleisiin mielipiteisiin ja yksilöiden käsityksiin käsiteltävistä aihepiireistä (Kunelius 2010, 142–147).

Journalismi voidaan jakaa edelleen alakategorioihin sen mukaan, millaisia aihepiirejä jutut käsittelevät tai mitä tavoitteita kirjoituksilla on. Näistä terveystjournalismin piiriin voidaan lukea mediasisällöt, jotka perustuvat asiantuntijatietoon ja pitävät sisällään ajatuksen terveyden edistämisestä (Dutta-Bergman 2004). Terveystjournalismin tavoitteena onkin usein tiedon välittämisen ohella pyrkiä edistämään kansanterveyttä ja vaikuttamaan median kuluttajien terveystkäyttymiseen (Dutta-Bergman 2004).

Kouluruokailuun liittyvien teemojen ajankohtaisuudesta huolimatta aiheeseen liittyvää viimeaikaista uutisointia tai uutisjutuissa ilmeneviä näkökulmia, kokemuksia ja mielipiteitä ei ole juurikaan aiemmin tutkittu tutkielman systemaattisen kirjallisuushaun perusteella. Tarkasteltaessa nimenomaan uutisointia koskevia tutkimuksia, kirjallisuuskatsauksen perusteella löytyi vain yksi hiljattain julkaistu, uutisjuttuja käsittelevä temaattinen analyysi, jossa mielenkiinnon kohteena on kouluruokailuun liittyvä aihepiiri. Kyseisessä tutkimuksessa tarkastellaan ”lunch shaming”-ilmiötä käsitteleviä yhdysvaltalaislehdissä julkaistuja artikkeleita (Spruance ym. 2022).

Spruancen ym. (2022) temaattisessa analyysissä tarkastellulla ilmiöllä viitataan monissa yhdysvaltalaiskouluissa noudatettaviin toimintatapoihin, joihin turvaudutaan, kun oppilas ei pystykään maksamaan lounastaan. Vaikka kansallinen kouluruokaohjelma (NSLP) onkin mahdollistanut terveellisen ja täysipainoisen kouluruokailun myös monille vähävaraisista perheistä tuleville lapsille, saattavat perheen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät haasteet, vanhempien välinpitämättömyys sekä kodin ja koulun välisen kommunikaation haasteet johtaa

siihen, ettei koululainen pystykään maksamaan lounastaan koulussa. Kouluissa näitä lapsia onkin kohdeltu eri tavoin, kuten tarjottu heille heikompileatuista ruokaa, määrätty ruokailemaan muista erillään tai kielletty kokonaan ruoan ottaminen, mitkä koetaan usein hyvin stigmatisoivina toimintatapoina.

Temaattisen analyysin tulosten perusteella uutisjutuista erottui erityisesti yhdeksän keskeistä teemaa, joita ovat osavaltion politiikka, alueellinen politiikka, raportoitu velka, vanhempien rajoittavat tekijät, lahjoitukset, erityiset tapaukset, vanhempien syyttäminen, velan kerääminen sekä äärimmäiset tilanteet (Spruance ym. 2022). Näin ollen ainakin yhdenvertaisuuteen ja kouluruokailun maksullisuuteen liittyvät kysymykset ovat olleet esillä uutisissa viime aikoina.

Laajemmin kouluruokailua koskevien näkemysten osalta puolestaan todeta, että aikaisempi kvalitatiivinen tutkimus aiheesta viimeisen kymmenen vuoden ajalta on keskittynyt eniten kuvaamaan tietyn rajatun kohderyhmän näkemyksiä ja kokemuksia kouluruokailusta yleisesti tai tiettyyn teemaan liittyen. Menetelminä on hyödynnetty muun muassa erilaisia yksilö- ja fokusryhmähaastatteluita (Berggren ym. 2017; Chote ym. 2022; Colombo ym. 2021; Dalma ym. 2017; Gangemi ym. 2018; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Tabak & Moreland-Russell 2015; Zhao ym. 2019), kyselyitä (He ym. 2012; Payán ym. 2017; Spruance ym. 2018; van Kleefe ym. 2022), piirustus-, valokuvaus- ja kirjoitustehtäviä (Berggren ym. 2017; Fossgard ym. 2021; Gangemi ym. 2018; Janhonen ym. 2018) sekä havainnointia (Janhonen ym. 2016).

Tutkimalla kouluruokailua hyödyntämällä viimeaikaisista uutisartikkeleista koostettua aineistoa voidaankin tuoda esille uusia näkökulmia, joita aikaisemmassa toisentyyppisiin aineistoihin tukeutuvassa kouluruokailua koskeneessa laadullisessa tutkimuksessa ei ole tullut vielä ilmi. Uutisointia tarkastelemalla voidaan saada uusia näkökulmia esimerkiksi kouluruokailun kehittämiseen ja ruokailun suosion nostamiseen liittyen, koska uutisointi on nähty keinona tuoda asioita yleiseen keskusteluun sekä vaikuttaa käsityksiin ja mielipiteisiin (Julkisen sanan neuvosto 2013; Kunelius 2010, 142–147). Erityisesti terveysjournalismin tavoitteena onkin kaikkiaan edistää kansanterveyttä (Dutta-Bergman 2004).

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia kouluruokailua ja kouluruokaa koskevia teemoja nousee esille tarkasteltaessa viimeaikaisia aihetta koskevia internetissä julkaistuja uutisjuttuja. Mielenkiinnon kohteeksi on rajattu erityisesti kotimainen aihetta käsittelevä uutisointi. Tavoitteena on selvittää, millaisista kouluruokailuun liittyvistä aihepiireistä ja teemoista julkista keskustelua on viime vuosina käyty. Näin voidaan myös paremmin ymmärtää kouluruokailun parissa havaittavia ajankohtaisia ilmiöitä.

Tutkimuskysymys:

1. Millaisia teemoja on tunnistettavissa kouluruokailua koskevassa uutisoinnissa?

5 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

5.1 Aineiston kuvaus

Tutkimuksen aineistoksi kerättiin systemaattisesti tietyltä aikaväliltä valitun verkkolehden kouluruokaa käsittelevät artikkelit. Tällä tavoin saatiin tyypillinen näyte mielenkiinnon kohteena olevasta ilmiöstä (Alasuutari 2019), koska kaiken viimeaikaisen kouluruokailua koskevan uutisoinnin ottaminen mukaan analyysiin olisi muodostanut pro gradu -tutkielman työstämisen puitteissa liian laajan aineiston.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavaksi uutismediaksi rajattiin Ilta-Sanomien verkkoversio, koska Ilta-Sanomat on tavoittavuudeltaan Suomen suurimpia uutismedioita (Kansallinen mediatutkimus 2022), jossa julkaistuista artikkeleista suurin osa on ilmaiseksi kaikkien saatavilla ja lukijoiden kommentoitavissa. Tarkastelujaksoksi rajautui vuosina 2018–2022 julkaistut jutut, koska mielenkiinnon kohteena oli erityisesti ajankohtaiset kouluruokailun teemat ja alustavien hakujen perusteella rajaus viimeiseen viiteen vuoteen tuottaisi tutkielmaan sopivan laajan aineiston. Lisäksi erityisesti vuosi 2018 haluttiin sisällyttää tarkasteluajankohdaksi, koska tuolloin kouluruokailun täyttäessä 70 vuotta oli kyseinen aihepiiri alustavien hakujen perusteella erityisesti esillä uutisaiheissa.

Aineiston haku toteutettiin 26.1.2023 Ilta-Sanomien verkkoversiosta seuraavilla rajauksilla: hakusanaksi määritettiin ”kouluruoka” ja juttujen julkaisuajankohdaksi 01.01.2018–31.12.2023. Tarkasteluun otettiin mukaan kaikilla osastoilla julkaistut jutut. Mainituilla rajauksilla hakutulosten kokonaismäärä oli yhteensä 173. Kaikkia näiden rajausten mukaisia artikkeleita ei kuitenkaan otettu osaksi varsinaista tutkimusaineistoa, koska monessa artikkelissa saatettiin ohimennen mainita sana ”kouluruoka” ilman että ne käsittelevät varsinaisesti kouluruokailua. Esimerkiksi reseptijutut, joissa oli maininta ”kouluruokalan klassikko” jätettiin pois aineistosta. Myös muuta joukkoruokailua kuin kouluruokailua käsittelevät jutut, kuten ikääntyneiden hoitolaitoksissa tai armeijassa tapahtuvaa ruokailua käsittelevät kirjoitukset rajattiin tutkimusaineiston ulkopuolelle.

Hakutulosten läpikäynnin ja karsinnan tuloksena lopulliseen analysoitavaan tutkimusaineistoon otettiin mukaan 60 uutisjuttua. Aineistoon valikoidut jutut edustavat laajasti Ilta-Sanomien eri osastoja (Taulukko 1) ja käsittelevät näin ollen kouluruokailua eri näkökulmista. Erityisesti

kouluruokailun teemoja vaikuttaisi kuitenkin käsiteltävän Kotimaa- ja Ajankohtaista- osastoilla (Taulukko 1).

Taulukko 1. Tutkimusaineiston uutisjuttujen jakautuminen osastoittain

Osasto	Juttujen lukumäärä
Kotimaa	26
Ajankohtaista	17
Perhe	2
Politiikka	2
Turun seutu	2
Valioliiga	2
HS Vantaa	1
Hyvä olo	1
Matkat	1
Oulun seutu	1
Tampereen seutu	1
Taloussanommat	1
Ulkomaat	1
Vapaalla	1

Tarkastellessa aineistoa puolestaan juttujen julkaisuajankohdan mukaan voidaan havaita, että tarkasteluvuosista eniten juttuja julkaistiin vuonna 2018, kun taas kuukausitasolla kesäkuukausina kouluruokailusta uutisoidaan vähemmän (Taulukko 2). Kouluruokailua koskevien uutisjuttujen esiintyvyydessä kuukausitasolla erottuvat tietyt tapahtumat, joiden aikana kouluruoka oli selkeästi uutisoinnissa pinnalla: esimerkiksi maaliskuussa 2020 aloitetut koronapandemian rajoitustoimet ja lokakuussa 2018 kouluruokailua koskenut lakko selittävät näiden ajankohtien korostumista aineistossa (Taulukko 2).

Taulukko 2. Tutkimusaineiston uutisjuttujen jakautuminen vuosittain ja kuukausittain

	2022	2021	2020	2019	2018
Tammikuu	-	1	-	1	2
Helmikuu	3	1	-	1	1
Maaliskuu	-	3	4	2	3
Huhtikuu	4	-	3	-	-
Toukokuu	-	-	-	-	-
Kesäkuu	-	1	1	-	-
Heinäkuu	-	-	-	-	-
Elokuu	-	-	-	1	2
Syyskuu	-	-	2	-	2
Lokakuu	3	-	-	1	9
Marraskuu	2	-	1	2	3
Joulukuu	-	-	-	-	1

Tutkimusaineiston keruun yhteydessä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä ja näin ollen otettu tutkimuseettiset ja tietosuojaan liittyvät kysymykset huomioon (TENK 2012). Tässä tutkimuksessa aineiston hankinnan erityiskysymykset liittyivät verkosta avoimesti saatavilla olevan materiaalin hyödyntämiseen. Vaikka verkkoaineisto on vapaasti saatavilla, on syytä käyttää erityistä harkintaa siinä, millaisia tietoja tutkimuskäyttöön kerätään ja pyrkiä minimoimaan tutkimuksesta mahdollisesti tutkittaville ja verkkopalvelulle koituvat haitat esimerkiksi henkilötietojen keräämisen yhteydessä (Franzke ym. 2020).

Tässä tutkimuksessa aineiston muodostavista verkkoartikkeleista kerättiin tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden näkökulmasta haastatteluvastauksia ja tietoa haastateltujen asiantuntija-asemasta niin, että henkilöihin liittyvät tiedot kuvattiin raportissa ryhmätasolla, eikä käytetty suoria lainauksia juttuihin annetuista haastatteluista. Tutkimus perustui julkiseen materiaaliin, joka ei pitänyt sisällään arkaluontoisia tietoja, joten tietojen yhdistämiseen ei liittynyt tietoturvariskejä, eikä näin ollen tarvittu eettistä ennakoarviointilausuntoa ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta (TENK 2019).

5.2 Laadullinen tutkimus

Tässä tutkimuksessa sovellettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, jota voidaan luonnehtia ymmärrystä lisäävänä ja tulkintoja luovana lähestymistapana (Tuomi & Sarajärvi 2018, 16).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään usein yhtenä kokonaisuutena ja tehtävien tulkintojen tulee sopia koko aineistoon (Alasuutari 2012). Näin ollen kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pyritäänkin selittämään jotain yksittäistä toimintaa, tapahtumaa tai ilmiötä, eikä niinkään tavoitella empiiristä edustavuutta (Alasuutari 2012; Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Erilaisia laadullisia tutkimusmenetelmiä voidaan hyödyntää analysoidessa moninaisia tutkimusaineistoja, jotka voivat olla niin itse tuotettuja kuin valmiita aineistoja (Alasuutari 2012).

Kvalitatiivinen lähestymistapa sopikin hyvin tutkimusmenetelmäksi tähän tutkimukseen, jonka tavoitteena oli lisätä tietoa ja ymmärrystä sekä luoda syvällisempiä tulkintoja ja merkityksiä aihepiiristä, jota on aiemmin tutkittu vielä melko vähän. Kuten systemaattisen tiedonhaun perusteella kävikin ilmi, kouluruokailua koskevaa uutisointia ei ole juurikaan tarkasteltu aiemmassa laadullisessa tutkimuksessa.

5.3 Aineistolähtöinen temaattinen analyysi

Aineiston analyysimenetelmänä hyödynnettiin tässä tutkielmassa aineistolähtöistä analyysiä, jossa tarkasteltavaa ilmiötä lähestytään tutkimuksen tavoitteiden ja tarkoituksen näkökulmasta tietyn teorian sijasta; aineistosta on tavoitteena luoda yhtenäinen teoreettinen kokonaisuus sieltä esiin nousevien teemojen avulla ja omia tulkintoja tekemällä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Aineistolähteisyydessä keskeistä onkin se, etteivät tunnistettavat analyysiyksiköt ole etukäteen harkittuja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Näin ollen tutkittavaa ilmiötä koskevat aikaisemmat havainnot ja tiedot tulisi jättää huomioimatta analyysin yhteydessä ja nojata yksinomaan aineistoon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108).

Edellä kuvattu aineistolähtöinen lähestymistapa soveltuu käytettäväksi tämänkaltaiselle aineistolle, josta on tavoitteena muodostaa oma teoreettinen kokonaisuutensa sen sijaan, että vertaisi aineistoa johonkin olemassa olevaan teoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Kuten ilmiötä koskevan systemaattisen kirjallisuushaun yhteydessä voitiin havaita, kouluruokailua koskevaa uutisointia on tutkittu vielä melko vähän, joten kyseinen aineistoon nojaava lähestymistapa soveltuu hyödynnettäväksi tässä tutkimuksessa.

Tutkielmassa aineiston tarkempana analyysimenetelmänä sovellettiin temaattista analyysiä. Temaattisen analyysin tavoitteena on kaikkiaan ryhmitellä aineistoa tunnistamalla ja

kuvailemalla aineistossa erottuvia asiakokonaisuuksia, joita nimitetään teemoiksi (Clarke & Braun 2022, 4). Aineistolähtöisen temaattisen analyysin tavoitteena onkin aluksi tunnistaa aineistoa määrittävät johtoajatuksukset ja tämän jälkeen koota yhteen, mitä näistä aineistosta nousevista aihealueista sanotaan (Tuomi & Sarajärvi 2018). Menetelmän avulla voidaan löytää aineistosta niin ilmisältöjä kuin piilomerkityksiä ja keskeinen osa analyysiä onkin tutkijan omien tulkintojen tekeminen aineistosta ja havaintojen kontekstin ymmärtäminen (Braun & Clarke 2022, 57–59).

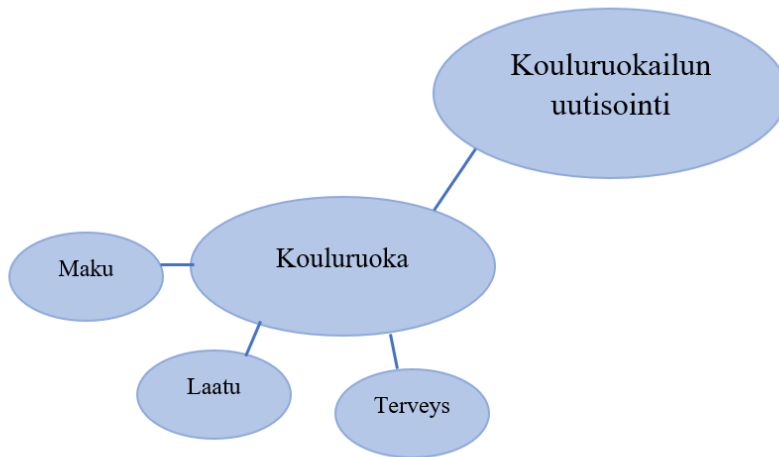
Kaikkiaan temaattista analyysiä voidaan luonnehtia joustavana menetelmänä, joka soveltuu käytettäväksi tutkimuksissa, joiden tavoitteena on ilmiön laajempi tarkastelu (Vaismoradi ym. 2013). Joustava ja erityyppisille tutkimusaineistoille soveltuva temaattinen analyysi sopiikin hyvin aineiston analyysimenetelmäksi myös tähän tutkimukseen. Temaattista analyysiä voidaan hyvin soveltaa myös erilaisten rikkaiden ja laajojen aineistojen käsittelyyn (Braun & Clarke 2022, 261) jollainen oli myös tutkimuskohteena ollut verkkolehtijuttujen muodostama aineisto.

Käytännössä aineistolähtöisen temaattisen analyysin prosessi eteni aineiston koodaamisen, koodien ryhmittelyn ja teemojen rakentamisen vaiheiden myötä (Braun & Clarke 2022, 35). Aineiston koodaamisen vaiheessa tavoitteena oli käydä teksti systemaattisesti läpi ja löytää tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä piirteitä (Braun & Clarke 2022, 35). Tämän jälkeen näistä koodeista muodostettiin mahdollisia ala- ja yläteemoja niin, että syntyvät teemat yhdistävät ilmiöön liittyviä näkökulmia toisiinsa (Braun & Clarke 2022, 35–36). Seuraavaksi vuorossa oli teemojen tarkentaminen ja nimeäminen, jolloin keskeisessä roolissa oli varmistaa, että syntyvät teemat ovat vuorovaikutuksessa alkuperäisen aineiston ja tutkimuskysymyksen kanssa (Braun & Clarke 2022, 35–36). Taulukossa 3 on kuvattuna esimerkit teemojen rakentumisesta aineistosta löydettyjen koodien pohjalta.

Kuten usein temaattisen analyysin prosessin kuvaamiseen yhteydessä on tapana, myös tässä hyödynnettiin teemakarttoja, jotka auttavat selittämään eri teemojen välisiä yhteyksiä (Braun & Clarke 2022, 85). Kuvassa 1 on esitettyä esimerkkinä osa tämän tutkimuksen temaattisesta kartasta, jossa kouluruoka muodostaa yläteeman, joka jakaantuu edelleen kolmeen alateemaan eli makuun, laatuun ja terveellisyteen.

Taulukko 3. Esimerkit teemojen rakentumisesta

Pääteema	Kouluruokailun uutisointi	
Yläteema	Kouluruoka	Politiikka ja vaikuttaminen
Alateema	Laatu	Vaikuttamismahdollisuudet
Alkuperäinen aineistoilmaus	<i>Raaka liha, mädäntyneet perunat, kesken loppunut koululounas, ötökät salaattissa ja hiukset ruoan seassa ovat monelle vantaalaiselle nuorelle arkipäivää (Laukkanen 2022)</i>	<i>Lapset voittivat Kontiolahden rasvakapinassa: Oivariini palaa kouluihin (Vaalisto 2019)</i>

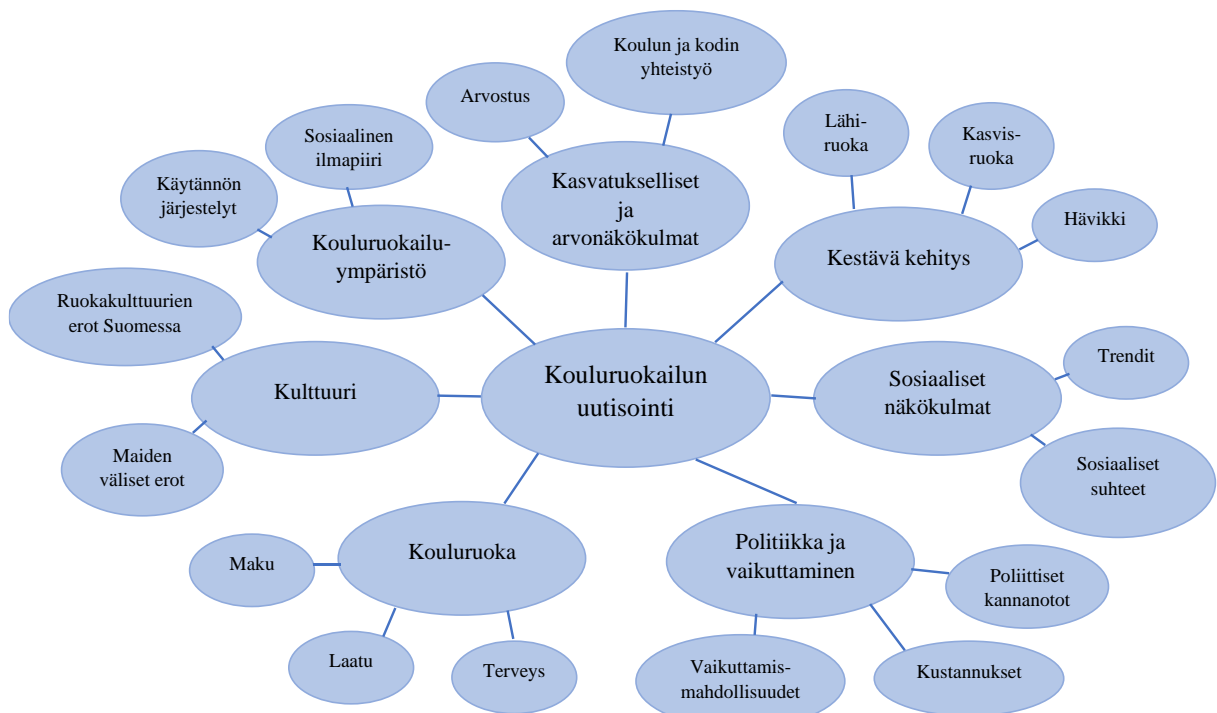
Kuva 1. Esimerkki tutkimuksen teemakartasta

5.4 Oma esiymmärrys

Aineistolähtöisessä laadullisessa tutkimuksessa tutkijan omat aikaisemmat käsitykset ja kokemukset tutkittavasta ilmiöstä tulisi analyysiprosessissa pitää erillään aineistosta nousevista näkökulmista ja pyrkiä siihen, ettei näillä näkemyksillä olisi vaikutusta tutkimuksen tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Itselläni, kuten muillakin Suomessa peruskoulun käyneillä on kertynyt vuosien omakohtainen kokemus koko ikäluokan kattavasta kouluruokailusta. Päivittäisten kouluruokailukokemusten myötä itselleni onkin muodostunut tietty aikaan ja paikkaan sidonnainen näkemys siitä, millaista kouluruoka ja kouluruokailu ovat. Seuraan myös vapaa-ajallani tutkimuksen aineiston lähteeksi valikoitunutta Ilta-Sanomien verkkoversiota, joten minulla on jo etukäteen jonkinlainen ennakkokäsitys siitä, millaisia teemoja kyseisen median uutisoinnissa tyypillisesti tuodaan esille. Tämän tutkimuksen aineistoa käsitellessäni pyrinkin tietoisesti jättämään huomioimatta omat ennakko-oletukseni ja etenin analyysissä yksinomaan aineistoon nojaten.

7 TULOKSET

Vuosien 2018–2022 välillä Ilta-Sanomien verkkoversiossa julkaistuista kouluruoka-aiheisista uutisjutuista muodostuva tutkimusaineisto käytiin läpi temaattisen analyysin keinoin. Analyysin tuloksena syntynyt temaattinen kartta on esitetty alapuolella (Kuva 2). Analyysissä aineistosta erottui seitsemän keskeistä yläteemaa, joista jokainen jakautui vielä 2–3 alateemaan. Tässä tulososiossa jokaista seitsemää yläteemaa eli kouluruokaa, politiikkaa ja vaikuttamista, sosiaalisia näkökulmia, kestävää kehitystä, kasvatuksellisia ja arvonäkökulmia, kouluruokailuympäristöä sekä kulttuuria käsitellään oman alaotsikkonsa alla tuoden samalla esille aineistosta otettuja tekstilainauksia.

Kuva 2. Tutkimuksen tulokset esitettyinä teemakartan muodossa

7.1 Kouluruoka

Kouluruoan laatuun, makuun ja terveellisyysyteen liittyvät näkökulmat olivat esillä läpi aineiston. Ensin mainittuun ruoan laatuun liittyen tyypillisiä uutisaiheita olivat esimerkiksi erilaiset raaka-aineiden heikkoon laatuun sekä valmistusprosessiin liittyvät huolimattomuudet, joiden seurauksena ruoassa oli havaittavissa laatupoikkeamia. Myös erilaisten vierasesineiden päätyemisestä kouluruoan tarjoiluastioihin uutisoitiin, erityisesti jos kyseessä oli oppilaille terveydellisen riskin tuottanut tilanne.

Porvoossa kouluruoasta löytyi jo neljäs nuppineula – nyt oli käydä huonosti (Iittala 2022)

Raaka liha, mädäntyneet perunat, kesken loppunut koululounas, ötökät salaattissa ja hiukset ruoan seassa ovat monelle vantaalaiselle nuorelle arkipäivää (Laukkanen 2022)

Lukiolainen Topias julkaisi karut kuvat kouluruuasta Vantaalla: raakaa lihaa, mustuneita perunoita, keitinvedessä lilluvaa makaronia... (Lawson 2020)

Kouluruoan laatuun liittyvät ajoittaiset haasteet vaikuttaisivat uutisoinnin perusteella olevan myös muissa maissa tavallinen ilmiö. Esimerkiksi Yhdysvalloissa kouluruoan laatupoikkeamat vaikuttaisivat olevat vielä astetta hälyttävämpiä kuin mitä Suomessa on totuttu näkemään.

Hiiriä, torakoita, homeista pizzaa: Suomalainen Pauliina, 36, paljasti kouluruoan karun todellisuuden New Yorkissa (Kotkavirta 2018)

Sinnikkäiden yritysten jälkeen saaduista raporteista alkoi hahmottua amerikkalaisen kouluruokailun karu todellisuus: noin 1 400 tarkastetusta koulusta seitsemässäsadassa eli joka toisessa ilmeni kriittisiä rikkomuksia. (Kotkavirta 2018)

Ruoan makuun liittyvät uutisjutut käsittelevät puolestaan esimerkiksi sitä, millaisia suosikki- ja inhokkiruokia kouluissa on tarjottu eri vuosikymmeninä ja miten nämä oppilaiden makumieltymykset ovat vuosien varrella muuttuneet. Uutisjutuissa on havaittavissa myös vertailua siinä, millaisia eroja suosikkiruoissa on eri paikkakunnilla saatujen kyselytulosten perusteella.

Ihanaa! Kamalaa! Rössypottua, kanaviillokkia ja maksalaatikkaa! Kouluruoka jakaa mielipiteitä ja herättää muistoja...Koulujen ruokalistat ovat nykyään paljon monipuolisempia kuin 50 tai sata vuotta sitten. Tarjolla on kebabia, kasvisruokaa ja salaatteja. Oppilaiden suosikkien joukossa on silti samoja ruokia kuin heidän vanhempiensa tai isovanhempiensa aikaan: makaronilaatikko, kalakeitto ja ohrapuuro. (Ojala 2022)

Koululaiset ympäri Suomen vaikuttavat olevan sitä mieltä, että kalapuikot ovat kouluruoan parhaimmistoa...Joukossa on keustosuosikkeja jo vuosien takaa, mutta myös tuoreempia tulokkaita, kuten quorn-täytteiset tortillat. Kasvisruokasuosikkien listoilla on monia muitakin annoksia, joita ei takavuosina vielä tunnettu: esimerkiksi Espoon listaamat nyhtökauralasangne ja kasviskepukat. Espoon sekä Turun suosikkiruokien kärjessä ovat lisäksi vegepuikot. (Siivonen 2022)

Kouluruoan maku tuotiin esille usein myös siinä yhteydessä, kun uutisoitiin ruoan riittävyteen liittyvistä haasteista. Sellaisina päivinä, kun kouluissa tarjottiin oppilaiden lempiruokia, saattoi ruoan suurentunut menekki tulla yllätyksenä kouluruokailua järjestäville tahoille, jolloin jouduttiin turvautumaan ruokalistasta poikkeaviin vararuokiin.

Ruokalistan muuttaminen on saanut Veromäen koululaiset syömään ruokaa niin, että välillä keittiöstä tarjotaan ”ei oota”...Kaikki syö -hankkeessa ruokalista vaihtuu neljän viikon välein, ja listalle on lisätty enemmän oppilaiden lempiruokia. Lempiruokia ovat muun muassa pinaattiletut, makaronilaatikko ja kalapuikot. (Hovi-Horkan 2019)

Uutisjutuissa tuotiin esille myös useita ruoan terveellisyyteen liittyviä näkökulmia. Esimerkiksi kouluruoan riittävyys sekä kouluruokailuun osallistumisen yhteys säännölliseen ruokarytmiin tuotiin esille eri uutisjutuissa. Myös koululaisten keskuudessa yleinen tapa korvata kouluruoka ravitsemussisällöltään heikommilla välipalatuotteilla tuli aineistossa esille.

Aidot kuvat nuorten kouluruoka-annoksista: Silmään pistää lautanen, jolla on hädin tuskin lusikallinen ruokaa (Baraka 2018a)

Kallion lukiossa on kiinnitetty huomiota myös siihen, miten säännöllinen syöminen vaikuttaa opiskeluun. Koulun rehtorin päätöksellä Marjo ryhtyi esimerkiksi keittämään aamuisin puuroa. (Baraka 2022)

Kun opettaja Anna Saivosalmi julkaisi kuvan koululounaastaan, viestejä alkoi sataa – ”Tällä menetelmällä olen päässyt eroon herkku- ja naposteluhimoista” (Valkonen 2022)

Selvityksessä kerrotaan, millä koululaiset korvaavat lounaan, jos kouluruoka ei maistu: tilaston kärkeen nousivat välipalapatukat, makeiset, hedelmät, hedelmäsoseet, smoothiet ja leipä. Välipalapatukat olivat etenkin kuudesluokkalaisten keskuudessa suosituin tuote. Karkki ja suklaa nousivat kahdeksaluokkalaisten valinnoissa. (Baraka 2022)

Myös korona-aikaan liittyvät poikkeusjärjestelyt näkyivät eri tavoin kouluruokailun terveysnäkökulmia koskevassa uutisoinnissa. Muun muassa kouluruokailun korvaavat järjestelyt ja tavanomaisen kouluruoan sijasta tarjottavien ruokien ravitsemuksellinen sisältö olivat uutisissa esillä erityisesti voimakkaimpien koronarajoitusten aikana.

Moni vanhempi hämmästyí etäoppilaiden ruokakassien sisältöä – Asiantuntija: ”Ihmisillä on kummallinen syyllisyydentunne eineksistä” (Lawson 2021)

Salolainen perhe sai tymäkán ruokakassin kouluruoan korvikkeeksi – ”Olemme positiivisesti yllättyneitä” (Turunen 2020b)

7.2 Poliitiikka ja vaikuttaminen

Poliittisella päätöksenteolla on oma roolinsa siinä, miten kouluruokailu järjestetään koko Suomen ja paikallisemmin eri kuntien alueella. Poliitiikan vaikutus ilmenee myös tarkasteltaessa kouluruokailua koskevaa uutisointia: eri puolueiden ja eri puolilla maata toimivien kaupunginvaltuustojen edustamat periaatteet ja arvot heijastuvat myös kouluruokailuun vaikuttaviin päätöksiin.

”Vegaanikauhu iski valtuutettuihin” – kouluruuasta iso haloo Seinäjoella: Riitelyyn hupeni yli kahden vuoden budjetti (Seppä 2021)

Keskusta: Kouluihin saatava ilmainen välipala – opetukseen pakollisia maatilavierailuja (Lakka 2018)

Savonlinna haluaa tukea vähävaraisten lapsiperheiden ruokailua 200 000 eurolla koronan sulkiessa koulut – perussuomalaiset boikotoivat valtuuston kokousta (Päivätie 2020)

Keskeisenä yksittäisenä uutisaiheena poliittiseen päätöksentekoon liittyen nousivat esille erilaiset tasavertaisuuteen liittyvät kysymykset. Erityisesti erilaisten poikkeusjärjestelyiden, kuten kouluruokailuun vaikuttavien lakkojen tai koronarajoitusten aikana uutisoitiin niin eri puolilla Suomea asuvien kuin eri tuloluokkia edustavista perheistä tulevien lasten ja nuorten tasavertaisesta kohtelusta.

Eikö kotikunnassasi ole miljonääriä ojentamassa auttavaa kättä ja spagettia, kuten Seinäjoella? Ei hätää. Näillä Marttaliiton evänteon ohjeilla tiistaista tulee parempi päivä. (Manninen 2018)

Avustusjärjestölle satoja avunpyyntöjä köyhiltä perheiltä JHL:n lakon vuoksi – mistä lapsille ruokaa kouluun? ”Nyt on iso hätä” (Ranta 2018)

Etäoppilaiden mahdollisuudet kouluruokailuun vaihtelevat suuresti eri kunnissa – Helsinki poikkeaa monista muista (Nieminen 2020)

Koulujen ollessa suljettuna koronaviruksen vuoksi, vähävaraiset perheet ovat oikeutettuja ruokapaketteihin tai kuponkeihin. Näiden ruokapakettien sisältöön liittyvä keskustelu käy nyt saarivaltiossa kuumana. (Soininen 2021)

Keskeisenä kouluruokailuun liittyvänä teemana nousee aineistosta esille myös koululaisten omat mahdollisuudet vaikuttaa kouluruokailuun. Uutisjutuissa tuodaan ilmi esimerkiksi eri paikkakunnilla toimivaksi todettuja vaikuttamisen keinoja sekä lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa reaktioita kouluruokailua koskeviin päätöksiin.

Vantaan nuorisovaltuusto vaatii kouluruokapalveluiden kilpailutusta vastauksena kouluruokaa piinaaviin ongelmiin. Ruokapalveluista vastaava Vantti haluaisi keskustella epäkohdista nuorisovaltuuston kanssa. (Laukkanen 2022b)

Oppilaat itse halusivat muuttaa nimen kouluruokaraadista kouluruokavaikuttajiksi. Ryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa keskustelemaan eri aiheista. Viimeisin konkreettinen,

oppilaiden itsensä ideoima hanke oli seinämaalauksen tekeminen kouluruokalaan. Ryhmä kävi hiljattain myös tutustumassa keskuskeittiöön, jossa nuoret saivat esittää kysymyksiä. (Baraka 2020a)

Helsingin kouluissa vietettiin viime viikolla toiveruokaviikkoa, kaupunki kertoo sivuillaan. Oppilaille toteutettiin keväällä äänestys lempiruoista, jotka huomioitiin teemaviikolla. (Baraka 2019b)

Lapset voittivat Kontiolahden rasvakapinassa: Oivariini palaa kouluihin (Vaalisto 2019)

Näkkileivästä on saatu kohu aikaan Limingassa. Kunta aikoi lopettaa välipalatarjoilun kouluissa, mutta vanhempien painostuksesta tarjoilua aiotaan jatkaa. (Rintala 2019)

Myös kouluruokailun kustannukset nousee uutisjutuissa omana kouluruokailua koskevaa päätöksentekoa määrittävänä tekijänä esille erilaisissa asiayhteyksissä. Viime aikoina onkin uutisoitu esimerkiksi koululaisille tarjottavan vegaanivaihtoehdon tuottamista lisäkustannuksista, hävikkiruoasta koituvista kustannuksista sekä kouluruoan kustannuseroista eri alueilla.

Tehtyjen laskelmien mukaan yhden oppilaan vegaaniateriat ovat noin 80 euroa kalliimpia lukuvuodessa eli 30 oppilaalta summa olisi noin 2400 euroa. (Seppä 2021)

Kuluttaja-lehden järjestämää Hävikkiweeko-kampanjaa vietetään 9.–15. syyskuuta. Kampanjan sivujen mukaan kouluissa ruokahävikistä koituvat kustannukset olisivat arvioiden mukaan päivittäin noin 130 000 euroa. (Baraka 2019c)

Vantaalla lapset syövät 1,67 euron kouluruokaa, Puumalassa yli 6 euroa kalliimpaa – katso kuvat annoksista (Mäkipere 2018)

7.3 Sosiaaliset näkökulmat

Osassa tutkimusaineiston uutisjutuissa kouluruokailusta puhuttaessa tulivat esille myös ruokailuun liittyvät sosiaaliset näkökulmat. Esimerkiksi kouluruokailun eri osapuolien eli

koululaisten ja koulun henkilökunnan välisen vuorovaikutuksen merkitys oppilaiden kouluruokailuun osallistumisen kannalta on nostettu esiin uutisjutuissa.

Ruokailuhetkestä ja tunnelmasta on Kallion lukiossa onnistuttu luomaan sellainen, mitä monet ravintolatkin tavoittelevat: nuoria kohdellaan tärkeinä asiakkaina – ja se välittyy. Heidän ravinnostaan ja hyvinvoinnistaan ollaan aidosti kiinnostuneita. Tämän ansiosta myös itse kouluruoan arvostus on kasvanut. (Baraka 2022)

Myös koululaisten keskinäisen vuorovaikutuksen rooli kouluruokailun kontekstissa kävi ilmi aineiston uutisjutuissa. Vertaissuhteiden säilyttäminen ja yhteenkuuluvuuden tunne nousi esille keskeisenä kouluruokailuun osallistumista ja linjastolla tehtäviä valintoja määrittävänä tekijänä. Myös sosiaalisen median vaikutukset lapsiin ja nuoriin kävi aineistossa hyvin ilmi: koululaisten suosimilla sosiaalisen median alustoilla tehokkaasti leviävät trendit näyttäisivät uutisoinnin perusteella heijastuvan myös käyttäytymiseen kouluruokaloissa.

Nuoret olivat kirjoittaneet, että he eivät uskalla tai kehtaa ottaa ruokaa, koska kouluruoalle kuuluisi nyrpistää nenää. (Valkonen 2022)

Sirpaleita ja sotkua aiheuttava TikTok-villitys leviää Suomessa. Niin sanotussa ”haasteessa” tarjontinta kantavat koululaiset kaatuvat koulun ruokalassa. (Manninen 2022)

7.4 Kestävä kehitys

Viime vuosina pinnalla olleet kestävyysteemat ovat Ilta-Sanomista kerättyjen uutisjuttujen perusteella hyvin näkyvillä myös kouluruokailua koskevassa uutisoinnissa. Kouluruokailuun liittyvinä kestävyysnäkökulmina on tunnistettavissa erityisesti ruokailun yhteydessä syntyvästä ruokahävikistä käytävä keskustelu sekä esimerkiksi kasvis- ja lähiruoan tarjoaminen kouluruokailussa. Ruokahävikkiin liittyen uutisissa nostetaan esille muun muassa keinoja, joilla eri koulut ovat onnistuneet hyödyntämään ylijäänyttä ruokaa.

Kajaanilaiskoulussa on viikoittain kasvisruokapäivä ja ruokahävikkiä minimoidaan. Se toteutuu esimerkiksi myymällä tai lahjoittamalla ylijäänyttä ruokaa hyväntekeväisyyteen. (Baraka 2020b)

Porin kaupunki mittaa kouluilla syntyvää ruokatarjoiluhävikkiä ja toimittaa ylijääneen kouluruuan aikuissosiaalityön kohtaamispaikkoihin asukastuville sekä työttömien yhdistysten päivätoimintakeskukseen. (Baraka 2018g)

Koulujen kasvisruokaa koskeva uutisointi keskittyi tarkastelujaksolla puolestaan kuvaamaan sitä, miten koulujen kasvisruokatarjonta on viime vuosikymmeninä kehittynyt. Uutisoinnissa esimerkiksi kerrotaan menneisyydestä, tarkastellaan nykypäivän tilannetta sekä katsotaan jo koulun kasvisruokailun tulevaisuuteen.

2011: Kaupunginvaltuuston päätöksellä aloitetaan kaikissa kouluissa kasvisruokapäivä kerran viikossa, tarjolla on kaksi kasvispääruokavaihtoehtoa. (Baraka 2018f)

Tänään vuonna 2018 Kaisaniemen ala-asteen ruokalassa näkyy tyytyväisiä ilmeitä. On viikon kasvisruokapäivä ja tarjolla on härkistäytteisiä tortilloja. Vegaaniruokailijoille on tarjolla vegepuikkoja. (Lawson 2018)

Jyväskylä aikoo aloittaa hyönteisten ja hampun syöttämisen vanhuksille ja lapsille: ”Mitään täystyrmäystä ei tullut” (Häkkiä 2019)

Kestävyysnäkökulmaan liittyen uutisjutuissa mainitaan kasvisruoan ohella eri paikkakunnilla ja kouluissa toteutetut panostukset myös muunlaisiin ilmastoystävällisiin ratkaisuihin, kuten lähiruokaan. Keskustelu myös muiden nykyistä kestävämpien ruokavaihtoehtojen tarjoamisesta kouluissa välittyy hyvin kouluruokailua koskevassa uutisoinnissa.

Sodankylässä on panostettu lähiruokaan toden teolla. Kunta on saanut palkintojakin lähiruoan hyödyntämisestä: Vuoden keittiöteko 2017 ja Vuoden lähiruokapalkinto vuonna 2016. (Baraka 2019a)

Kaikkiaan julkisissa keittiöissä olisi keskustan mukaan lisättävä mahdollisimman paljon kotimaisia raaka-aineita sekä edistettävä myös lähiruuan, luomun, antibioottivapaan lihan ja kasvien kulutusta. (Lakka 2018)

7.5 Kasvatukselliset ja arvonäkökulmat

Uutisjutuissa kouluruokailua käsitellään myös koulun ruokalaa laajemmalle ulottuvana ilmiönä: kouluruokailuun yhdistetään esimerkiksi tapa- ja ruokakasvatukseen liittyviä teemoja. Kasvatukselliset näkökulmat nousevat esille erityisesti koululaisten puutteellisista ravitsemustottumuksista kertovissa jutuissa, joissa kodin ja koulun yhteistyö ja kotona opitut käyttäytymismallit mainitaan tärkeinä ratkaisuinä kohti parempia valintoja koulun ruokalassa. Uutisoinnissa erottui myös koronatilanteen mukanaan tuoman etäopetuksen vaikutukset koulun aikaisemmin toteuttaman ruokakasvatuksen kannalta: vastuu kouluruokailun kasvatuksellisesta puolesta siirtyi hetkellisesti yksinomaan kodin tehtäväksi.

THL näkee tilanteen parantamisen onnistuvan kodin ja koulun yhteistyöllä. ”Myönteisen ruokaympäristön luominen” voisi tarkoittaa positiivisemmän asenteen omaksumista ja siihen kannustamista. (Baraka 2018a)

Kouluruoka on tiimille tärkeä asia. He kannustavat lasten vanhempia kokeilemaan kotona erilaisia reseptejä, eikä luovuttamaan sellaisten ruokien suhteen, jotka eivät heti maistu. (Baraka 2018h)

Tutkimuksissa on osoitettu, että päiväkodeissa tai kouluissa ruokailevien lasten ruokavalio on terveellisempi kuin niiden, jotka syövät kotona. Se johtuu yksinkertaisesti siitä, että harvalla vanhemmalla on niin paljon energiaa suunnitella näitä ravitsemuskriteerit täyttäviä aterioita. Tilanne aiheuttaa tietenkin perheille haasteita. (Lawson 2021b)

Uutisjutuissa oli omana teemanaan havaittavissa keskustelu kouluruokailun arvostuksesta. Kouluruokailua koskevissa jutuissa mainittiin säännöllisesti esimerkiksi Suomen kouluruokailujärjestelmän poikkeuksellisuus maailman mittakaavassa ja erityisesti kouluruokailuun vaikuttavissa poikkeustilanteissa suomalaisen järjestelmän arvostus nousi puheenaiheeksi. Toisaalta koululaiset vaikuttaisivat uutisoinnin perusteella pitävän kouluruokailua vähäisessä arvossa ja itsestäänselvytenä.

Ruokalautasen ääressä on helposti unohtunut, millainen harvinaisuus edessä on. Suomi ja Ruotsi ovat tiettävästi ainoat maat, joissa kaikille koululaisille tarjotaan ilmainen aterio. (Ojala 2022)

Suurin osa kommentoijista toisaalta kiittelee ruokakassin sisältöä ja ihmettelee siitä herännyttä kritiikkiä. Monet pitävät valituksia turhana ja ovat tyytyväisiä siihen, että koululaiset saavat ilmaista ruokaa myös etäopetuksen aikana. (Lawson 2021b)

Maanantaina Lintuviidan koululla soppatykin edessä oli lounasaikaan jonollinen vilkkaita lapsia. Koululaisten mielestä erilainen kouluruokailu tuntui lähinnä jännittävältä. (Havula 2018a)

Kouluruokailua koskevasta uutisoinnista välittyvät myös eri tahojen pyrkimykset nostaa koululaisten arvostusta Suomen ainutlaatuista kouluruokailujärjestelmää kohtaan. Uutisointi on keskittynyt esimerkiksi erilaisiin hankkeisiin ja onnistuneiksi todettuihin toimintamalleihin, joilla kouluruoan arvostusta saadaan nostettua nykyisestä.

Kilpailun tiedotteessa kerrotaan, että Kouluruokakilpailun tavoitteena on tuottaa vastuullisia, lapsille maistuvia ja samalla ravintovaatimukset täyttäviä reseptejä. Kilpailulla halutaan myös nostaa kouluruoan ja tekijöiden arvostusta. (Päivätie 2020)

Toinen kouluruokailun arvostusta kasvattava asia on se, että oppilaat on otettu aktiivisiksi vaikuttajiksi. Heidän ideoitaan kuunnellaan aidosti. Kouluruoasta puhutaan aktiivisesti ja sen arvostusta nostavat myös itse oppilaat. (Baraka 2020a)

7.6 Kouluruokailuympäristö

Kouluruokailuympäristö erottuu uutisjutuissa tekijänä, jolla oma roolinsa siinä, miten innokkaita lapset ja nuoret ovat osallistumaan ruokailuun. Uutisoinnissa on havaittavissa erikseen niin sosiaaliseen ilmapiiriin kuin erilaisiin käytännön järjestelyihin liittyviä osatekijöitä. Ensin mainittuun sosiaaliseen ilmapiiriin liittyen uutisjutuissa on mainittu koulujen tekemistä ratkaisuista, joiden myötä henkilökunta on pyrkinyt tekemään oman osuutensa hyvän ilmapiirin luomiseksi. Uutisissa mainitaan myös eri koulujen määräämistä käyttäytymissäännöistä sekä muistellaan myös aiemmin voimassa olleita periaatteita, joiden avulla koulun ruokalaan onnistuttiin luomaan ruokailua edistävä ilmapiiri.

Ruokalassa ei saa käyttää kännyköitä. Sääntö aiheutti aluksi jupinaa, mutta lopulta se hyväksyttiin. Se on huomattu yhdeksi toimivaksi tavaksi tehdä ruokailutilanteesta rauhallisempi ja miellyttävämpi. Opettajat ruokailevat oppilaiden kanssa. Salin viihtyisyyteen kiinnitetään huomiota. (Baraka 2020a)

Kirjoittajat muistelevat, kuinka ruokarauha ja kohteliaat pöytätavat olivat kunniaissa. Ruoka syötiin alkuaikoina hiljaisuuden vallitessa. Ruokailun päätyttyä ruuasta kiitettiin, kuten esimerkiksi ”kiitos Herra ruuasta, aamen” tai maanläheisemmin ”ruoka oli hyvä ja sitä oli riittävästi”. (Manninen 2022)

Muina kouluruokailun suosioon vaikuttavina tekijöinä nousee aineistosta esille erilaiset käytännön ratkaisut, joilla on omat vaikutuksensa esimerkiksi ruokailuun liittyvän kiireen tunnun ja fyysisen viihtyvyyden kannalta. Nämä erilaiset käytännön tekijät voivat osaltaan edistää tai toisaalta heikentää kouluruokailun houkuttelevuutta koululaisten keskuudessa.

Lounasaika kestää 45 minuuttia ja oppilaat voivat itse valita sopivan hetken ruokailuunsa. (Baraka 2020a)

Koulun ruokalassa tehokkuus korostuu viihtyisyyden kustannuksella. Moni oppilas jättää koko ruokailun väliin. (Kotkavirta 2018)

Kouluruokailuympäristöön liittyvät tekijät olivat esillä myös koronapandemian aikaisessa uutisoinnissa. Tällöin huomio kiinnittyi erityisesti siihen, miten koulut pyrkivät takaamaan erilaisin käytännön järjestelyin sen, että oppilaat voisivat osallistua ruokailuun terveysturvallisuuden seikat huomioiden.

Kouluissa tapahtuvassa ruokailussa on poikkeustilanteessa tehty erityisjärjestelyjä. Kouluravintolassa ruoka ei ole vapaassa otossa, vaan se annostellaan. Hygieniaohjeita noudatetaan tarkasti ja turvaetäisyyksistä pidetään huolta. Ruokailua porrastetaan tarpeen mukaan siten, että turvaetäisyys voidaan parhaalla mahdollisella tavalla huomioida. (Turunen 2020b)

7.7 Kulttuuri

Aineistosta on tunnistettavissa omana teemanaan vielä erilaiset ruokakulttuuriin liittyvät näkökulmat. Kouluruokailua koskevissa uutisjutuissa ruokakulttuuria on käsitelty erityisesti siitä näkökulmasta, millaisia kulttuurillisia eroja kouluruokailussa on havaittavissa tarkasteltaessa sitä eri aikakausina tai alueellisesti eri puolilla Suomea tai muualla maailmalla. Kouluruokakulttuurin ajalliseen muutokseen keskittyvissä uutisjutuissa keskeisenä sisältönä on usein aikaisemmin koulun ruokaloissa tarjottujen ruokalajien kuvailu sekä näiden vertaaminen tämän päivän koululaisille tutumpiin kouluruokiin.

Muistatko legendaariset kouluruuat eri vuosikymmeniltä? Tätä tarjottiin ennen vanhaan: kumiperunat, makaronivelli... (Ojala 2022)

Alkuaikoina lautaselle ladottiin puuroa, velliä ja keittoa. Tänään Kaisaniemen ala-astelaisten lautasilta löytyi härkistortilloja ja vegepuikkoja. (Lawson 2018)

Uutisjutuissa nousi usein esille myös se, millaisia paikkakuntaakohtaisia eroja kouluruokatarjonnassa oli havaittavissa. Monet uutisjutuissa ilmenevät ruokakulttuurien väliset erot vaikuttaisivat selittyvän sillä, että kouluruokailussa pyritään suosimaan paikallista elintarviketuotantoa ja lähiruokaa, minkä seurauksena myös koulujen ruokalistat muotoutuvat Etelä- ja Pohjois-Suomessa hiukan erilaisiksi. Toisaalta osa havaittavista eroista, kuten tietyt ruokayhdistelmät ja ruokalajien nimitykset vaikuttaisivat puolestaan kumpuavan enemmän historiasta.

Etelä-Suomen lapset saattaisivat ihmetellä joitakin pohjoisen kouluruokia: ”Verivanukas loppui viimeksi kesken” (Baraka 2019a)

Muita pidettyjä paikallisherkkuja koulujen keittiöissä ovat esimerkiksi Kuusamossa miikkulaatikko ja Pellon kouluissa tarjottava porokiusaus. (Baraka 2018e)

Kouluruoka, jota hämmästellään kaikkialla muualla kuin Seinäjoella: ”Aivan päällikköruoka!” Kyse on kouluruoasta, jota on tarjottu Seinäjoella yli 40 vuotta: pinaattiletut jauhelihakastikkeella. (Baraka 2018e)

Jyväskylän kouluruokailijoilta erottui myös yksi ruoka, joka oli nimetty Skeittaajan lihavuoaksi. (Baraka 2019a)

Kouluruokailua käsittelevistä uutisjutuista erottui vielä omana alateemanaan eri maiden kouluruokailutottumusten esittely ja vertaaminen Suomen järjestelmään. Vertailtaessa eri maiden kouluruokailua Suomen malliin huomio kiinnittyi erityisesti ruoan ravitsemukselliseen sisältöön, annoskokoihin sekä siihen, miten erilaisin tavoin koululounas ylipäätään ymmärretään eri kulttuureissa.

Äiti on pistänyt merkille, ettei saksalainen kouluruoka ole aivan yhtä terveellistä kuin suomalainen vastaava. Erityisesti hän kertoo huvittuneensa koulussa tarjotusta lämpimästä ateriasta. Koululaisilla tarjottiin lounaaksi lettu, jonka lisukkeena oli Nutellaa ja sokeria. (Häkkilä 2020)

Jasmin, 27, lähti vaihtoon Yhdysvaltoihin – esittelee uskomattomat, notkuvat ruokamäärät, joita on tarjolla tavallisessa yliopistossa (Rasi 2020)

Vaikka ilmaisen kouluaterian ainutlaatuisuus on kiistaton, eri maiden mieltymykset ruoan suhteen ovat kuitenkin toinen asia. Jos me ajattelemme, ettei pelkkä voileipä voi riittää koko päiväksi, norjalaiskoululainen saattaisi kummastella suomalaiskoulujen lounaita. (Baraka 2019b)

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelua

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaisia teemoja kouluruokailuun liittyvässä uutisoinnissa tuodaan esille tarkasteltaessa vuosina 2018–2022 Ilta-Sanomien verkkoversiossa julkaistuja uutisjuttuja. Tutkimusaineistoon hyväksyttiin lopulta 60 uutisjuttua, jotka toivat esille kattavasti erilaisia näkökulmia kouluruokailua koskevasta uutisoinnista; aineisto edustaakin monipuolisesti Ilta-Sanomien eri osastoja. Uutisjuttuja kertyi myös melko tasaisesti koko tarkasteluväliltä, mutta tietyt ajankohdat vaikuttivat yli- tai alikorostuneen kouluruokailuaiheisen uutisoinnin määrässä. Kuukausitasolla tarkasteltuna kesäkuukausina julkaistiin selkeästi vähemmän juttuja koululaisten ollessa poissa kouluruokailun piiristä. Kouluruokailuun liittyvää uutisointia oli havaittavissa puolestaan tavallista enemmän tiettyinä viikkoina esimerkiksi kouluruokailuun vaikuttaneiden lakko- tai koronatilanteesta aiheutuneiden poikkeusjärjestelyiden yhteydessä. Vuositasolla puolestaan vuosi 2018 erottui tutkimusaineistossa, kun kouluruokailun juhluvuoden kunniaksi aiheesta uutisoitiin eri näkökulmista tavallista näkyvämmiin.

Uutisjutuista muodostunut tutkimusaineisto analysoitiin temaattisen analyysin keinoin, jonka lopputuloksena aineistosta erottui seitsemän pääteemaa. Nämä seitsemän tunnistettua teemaa olivat kouluruoka, politiikka ja vaikuttaminen, sosiaaliset näkökulmat, kestävä kehitys, kasvatukselliset ja arvonäkökulmat, kouluruokalaympäristö sekä kulttuuri, jotka jakautuivat kukin vielä kahdesta kolmeen alateemaan.

Kouluruokaa koskeva uutisointi keskittyi kuvaamaan ruoan laatuun, makuun sekä terveellisyteen liittyviä tekijöitä. Tyypillisesti uutiskynnys ylittyi silloin, kun ruoan laadussa oli parantamisen varaa: ruoan seasta oli löydetty nuppineula tai liha oli huonosti kypsennetty. Tällaiset uutisaiheet kertovat osaltaan siitä, millaiseen kouluruoan tasoon Suomessa on totuttu, kun havaitut pienetkin laatu-poikkeamat nousevat helposti uutisiin. Kouluruoan makuun liittyvä uutisointi keskittyi puolestaan koululaisten suosikkien ja inhokkien tarkasteluun. Koululaisten makumieltymyksiin liittyvä keskustelu yhdistyi osaltaan myös kouluruokailun terveysnäkökulmaan. Koululaisten suosikkiruokapäivinä uutisoidaan ongelmista ruoan riittävyys kanssa, kun taas koululaisten inhokkiruokapäivinä kuvatut lautaset eivät riitä täyttämään vaadittua kolmannesta päivittäisestä energiantarpeesta. Uutisoinnista välittyikin

kuva, että kouluruokailun järjestäjät ovat ajoittain haastavan tehtävän edessä tasapainotellessaan koululaisten makumieltymysten ja toisaalta kouluruokailun terveysvaatimusten välillä.

Kouluruokaan liittyvä uutisointi heijasteli hyvin viimeaikaisia kotimaisia tutkimustuloksia, joiden valossa muun muassa kouluruoan maussa, laadussa, terveellisyydessä sekä houkuttelevuudessa olisi edelleen parantamisen varaa eri asianosaisten näkökulmista (Jämsén & Huhtala 2021; Railio ym. 2018; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021). Kouluruoan makuun ja laatuun (Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Spruance ym. 2018; Zhao ym. 2019) sekä terveellisyteen (Berggren ym. 2017; Chote ym. 2022; Dalma ym. 2017; Fossgard ym. 2021; He ym. 2017; van Kleef ym. 2022) liittyvät seikat ovat saaneet laajemminkin huomiota kouluruokaa koskevan laadullisen tutkimuksen piirissä.

Myös politiikan ja vaikuttamisen teemat vaikuttaisivat olleen keskeisessä roolissa kouluruokaa koskevassa uutisoinnissa; niin kouluruokaa koskevat erilaiset poliittiset kannanotot kuin eri tahojen vaikuttamismahdollisuuksista kertovat havainnot päätyvät helposti uutisartikkeleihin. Eri poliittisilla ryhmillä vaikuttaisikin olevan omat näkemyksensä siitä, millaisten periaatteiden ohjaamana Suomen kouluruokajärjestelmää tulisi kehittää eteenpäin. Samalla olisi kuitenkin hyvä ottaa huomioon myös kohderyhmän tyytyväisyys, koska uutisista välittyi hyvin palautteenantomahdollisuuden ja koululaisten aktiivisen kouluruokailuun osallistumisen välinen yhteys. Kouluruokailulle kohdistetuista korkeista odotuksista huolimatta kaikkia toiveita ei kuitenkaan voida resurssien puitteissa toteuttaa ja myös kouluruokailun kallistuvat kustannukset ovatkin nousseet viimeaikaisessa uutisoinnissa esille.

Koululaisten kokemus kouluruokailua koskevien vaikuttamismahdollisuuksien heikosta käytännön toteutumisesta ilmeni hyvin myös Suomessa lapsille ja nuorille toteutetuista kyselyistä (Jämsén & Huhtala 2021; Railio ym. 2018; Ruukku ry 2020). Koululaisten osallisuusnäkökulmien merkitys on tuotu esille myös ulkomaisessa tutkimuksessa (Chote ym. 2022; Tabak & Moreland-Russell 2015). Myös poliittinen tuki ja ravitsemussuositukset on tuotu esille kouluruokailun kannalta merkittävinä tekijöinä (Chote ym. 2022; Colombo ym. 2021; Gangemi ym. 2018; Janhonen ym. 2016; Tabak & Moreland-Russell 2015; van Kleef ym. 2022; Zhao ym. 2019).

Kouluruokailua koskevassa uutisoinnissa koululaisten sosiaaliset suhteet niin suhteessa toisiinsa kuin esimerkiksi koulun henkilökuntaan erottuivat selkeänä kouluruokailuun osallistumisen aktiivisuutta määrittävänä tekijänä. Kiinnittämällä huomiota koulun henkilökunnan ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen on saatu uutisoinnin valossa hyviä tuloksia, mutta ilmeisesti erityisesti koululaisten keskinäinen vuorovaikutus ja vertaissuhteiden vaaliminen vaikuttaisivat olevan avainasemassa siinä, millaisessa suosiossa kouluruokailu on. Viimeaikaisena ilmiönä on havaittavissa erilaiset sosiaalisen median välityksellä leviävät trendit, joita toteuttamalla myös kouluruokailun piirissä lapset ja nuoret viestivät osaltaan olevansa perillä tämän hetken puhuttavimmista ilmiöistä. Tämä vertaisten ja perheen sekä sosiaalisten normien vaikutus kouluruokailuun osallistumisessa on myös aikaisemmassa tutkimuksessa tunnistettu ilmiö (Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Janhonen ym. 2016; Payán ym. 2017; Spruance ym. 2018; Zhao ym. 2019).

Viime vuosina vilkkaana käynyt julkinen keskustelu ilmastonmuutoksesta ja vaadituista toimista kestävän kehityksen takaamiseksi oli esillä näkyvästi myös kouluruokailua koskevassa uutisoinnissa. Konkreettisina kouluruokailun piirissä toteutettavina, ilmastotavoitteiden toteutumista edistävinä keinoina mainittiin erityisesti huomion kiinnittäminen ruokahävikin vähentämiseen ja hyödyntämiseen sekä kasvis- ja lähiruokien sisällyttäminen koulujen ruokalistoilta. Näistä erityisesti kasvisruokien osuuden lisääminen kouluruokailussa vaikuttaisi uutisoinnin perusteella herättävän paljon julkista keskustelua. Toisaalta tavoitteena on saada kouluruokailun kohdeyleisönä olevat lapset ja nuoret omaksumaankin ilmastoystävällisen ruokavalion perusteet, mutta toisaalta tähän tavoitteeseen ei haluta pyrkiä tekemällä kompromisseja ruoan maun tai ravitsemuksellisen riittävyyden kustannuksella, vaikka kouluruokailun käytössä olevat resurssit ovatkin ajoittain rajalliset kaikkien toiveiden toteuttamiseksi.

Tarve kasvisruoan kehittämiseksi enemmän koululaisten makumieltymyksiä vastaavaksi tuli esille myös Suomessa kunnille toteutetuissa kyselyissä (Jämsén & Huhtala 2021). Muun muassa kasvisruoan kehittämisen ja ruokahävikin vähentämisen kaltaiset kestävyysnäkökulmat ovat olleet esillä myös muualla tehdyissä kouluruokaa koskevissa tutkimuksissa (Chote ym. 2022; Colombo ym. 2021; He ym. 2012; Zhao ym. 2019).

Ilmastokasvatuksen tavoitteiden ohella myös kouluruokailuun yhdistetyt tapa- ja ruokakasvatuksen teemat tulivat ilmi aihetta koskevassa viimeaikaisessa uutisoinnissa.

Erityisesti kodin ja koulun välinen yhteistyö sekä keskustelu kouluruokailun arvostuksesta nousivat esille keskeisimpinä kasvatuksellisia näkökulmia käsittelevinä uutisaiheina. Kodin ja koulun yhteistyötä käsittelevistä uutisjutuista välittyi kaikkiaan sellainen kuva, että lasten ja nuorten kotona oppimat ruokailutottumukset heijastuvat herkästi myös siihen, miten koululaiset toimivat kouluruokaluokaympäristössä. Uutisoinnin aiheena olleet koululaisten ravitsemuksellisesti puutteelliset valinnat koulun ruokalassa vaikuttaisivatkin ainakin osittain selittyvän tietynlaisilla kotona opituilla malleilla. Tähän liittyen selkeästi omana teemanaan läpi aineiston tulivat esille kouluruokailun arvostukseen liittyvät kysymykset; vaikuttaisi siltä, että kouluruokailun mallimaana tunnetussa Suomessa tasokasta kouluruokailua pidetään itsestäänselvyytenä. Koronapandemian ja lakkojen kaltaiset kouluruokailun tarjoamiseen vaikuttavat poikkeustilanteet sekä erilaiset hankkeet ja kampanjat näyttäisivät kuitenkin edistäneen sitä, että koululaiset ovat alkaneet huomaamaan suomalaisen kouluruokajärjestelmän erityisyyden ja arvostavat sitä tulevaisuudessa ehkä nykyistä enemmän.

Edellä mainittujen tekijöiden ohella yhtenä kouluruokailun suosioon vaikuttavana tekijänä erottui uutisoinnissa ilmapiiri, joka voidaan ymmärtää laajasti niin sosiaalisten tekijöiden kuin fyysistenkin seikkojen määrittämänä. Miellyttävän ilmapiirin luomisessa kouluruokalan henkilökunta vaikuttaisi olevan tärkeässä asemassa, mutta uutisjutuissa ilmi tuotujen käytänteiden valossa myös erilaisilla koululaisille laadituilla säännöillä näyttäisi olevan oma roolinsa ruokalan viihtyvyyden luojana. Esimerkiksi rajoittamalla nuorten puhelinten käyttöä ruokalassa ja panostamalla sen sijaan kasvokkain tapahtuvaan kommunikaatioon voidaan edistää kaikkien osapuolten viihtymistä kouluruokailussa. Tämän kaltaisten pienten seikkojen huomioiminen vaikuttaisi olevan uutisjuttujen perusteella avainasemassa hyvän ilmapiirin luomisessa myös käytännön järjestelyiden osalta: esimerkiksi jonot ja ruokailuajat voivat olla yksittäisiä tekijöitä, jotka osaltaan edistävät tai vaikeuttavat ruokailuun osallistumista.

Mainittuja ruokailuympäristöön liittyviä tekijöitä on myös Suomessa tutkittu viime vuosina erilaisin kyselytutkimuksin. Ruokailun sopivan ajankohdan ja ruokailuajan riittävyyden osalta suomalaisissa kouluissa tehtyjen kyselyjen perusteella nuoret vaikuttaisivat olevan pääosin tyytyväisiä mainittujen seikkojen toteutumiseen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022). Kyselyjen valossa nuoret sen sijaan kokevat, että opettajien osallistumisessa kouluruokailuun heidän kanssaan olisi vielä kehitettävää (Railio ym. 2018). Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on tullut esille kouluruokailuympäristön merkitys koululaisille (Gangemi ym. 2018; Fossgard ym. 2021; He ym. 2012; Payán ym. 2017).

Kouluruokailua koskevasta viimeaikaisesta uutisoinnista erottui omana pääteemanaan vielä ruokakulttuuriin liittyvät jutut, joissa käsiteltiin kulttuurillisia eroja niin Suomessa kuin eri maidenkin välillä. Eri paikkakuntien erikoisuuksiin keskittyvien uutisjuttujen lisäksi useammassa jutussa katsottiin ruokakulttuurin kehityksen historiaan Suomessa. Ruokalistojen kehitys alkuaikojen yksinkertaisista puuroista ja keitoista nykypäivän tasapainoisiin ateriakokonaisuuksiin kävi aihepiirin uutisoinnista hyvin ilmi. Suomen nykyisen kaltaisen kouluruokajärjestelmän edut välittyivät hyvin lukijalle myös eri maiden kouluruokailusta kertovista jutuista; muiden maiden kouluruokaloissa tutut pakatut eväät ja lähinnä pikaruokaa sisältävät linjastot kuulostavat suomalaisen järjestelmään tottuneelle erikoiselta.

Kaikkiaan viimeisen viiden vuoden aikana Ilta-Sanomien verkkoversiossa julkaistua kouluruokailua koskevaa uutisointia tarkastelemalla voitiin havaita, että monia samankaltaisia teemoja on käsitelty myös aikaisemmassa suomalaisessa ja kansainvälisessä kouluruokailua koskeneessa tutkimuksessa. Aikaisemmasta tutkimuksesta poiketen uutisartikkeleiden muodostamassa tutkimusaineistossa tuli kuitenkin selkeämmin esille arvostukseen sekä kouluruokajärjestelmien eroihin liittyvät teemat. Tämä tutkimus toikin uusia näkökulmia esimerkiksi kouluruoan suosioista sekä kouluruokajärjestelmän eduista ja potentiaalisista kehittämiskohteista käytävään keskusteluun.

8.2 Luotettavuuden arviointi ja tulosten merkitys

Tämän pro gradu -tutkielman luotettavuuden arviointiin on käytetty Yardleyn (2017) kriteeristöä, jota voidaan soveltaa erityyppisiin laadullisiin tutkimuksiin. Kyseinen kriteeristö soveltuu näin myös tähän tutkielmaan, jossa aineisto on analysoitu temaattisen analyysin keinoin. Arviointikohteena kriteeristössä ovat tutkimusprosessin neljä eri ulottuvuutta, jotka ovat kontekstisensitiivisyys, systemaattisuus ja tarkkuus, läpinäkyvyys ja loogisuus sekä tulosten merkityksellisyys ja hyödynnettävyys (Yardley 2017).

Tarkasteltaessa tutkimusta ensin mainitun kriteerin eli kontekstisensitiivisyyden näkökulmasta voidaan todeta, että tutkimuksen tausta ja teoreettiset lähtökohdat on kuvattu riittävän laajasti heti raportin alkupuolella. Mielenkiinnon kohteena oleva ilmiö on esitelty kattavasti ja tutkielman tarvetta perusteleva aiempi tutkimus on tuotu esille tutkielmaa varten tehdyn systemaattisen kirjallisuushaun tulosten esittämisen yhteydessä. Koska kouluruokailua koskeva

uutisointi on vähän tutkittu aihe, varsinaista tutkimuskysymystä koskeva kirjallisuushaku jäi kuitenkin suppeaksi. Näin ollen teoriaosioon päädyttiin ottamaan mukaan myös ilmiötä laajemmin käsitteleviä tutkimuksia.

Tutkielman systemaattisuuden ja tarkkuuden arvioinnin näkökulmasta huomio kiinnitetään siihen, miten järjestelmällisesti ja perustellusti työssä on sovellettu valittua tutkimusmenetelmää. Tässä tutkimuksessa on sovellettu temaattista analyysiä, jonka sopivuus juuri tälle tutkimusasetelmalle ja mielenkiinnon kohteena olevan ilmiön tarkasteluun on kattavasti perusteltu raportin menetelmäosiossa.

Analyysiprosessin systemaattisuutta ja tarkkuutta voidaan arvioida erikseen vielä hyödyntäen Braunin ja Clarken (2022, 269) kriteeristöä, joka on suunnattu nimenomaan temaattista analyysiä soveltavan tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Tällä kriteeristöllä voidaan arvioida analyysin onnistumista tarkastelemalla erikseen viittä prosessin pääosa-alueita, jotka ovat kuvailu, koodaaminen ja teemojen kehittäminen, analyysi, raportin kirjoittaminen sekä vielä prosessi kokonaisuudessaan.

Tässä tutkielmassa tutkimusaineisto on kuvattu riittävällä tarkkuudella raportin aineistoa käsittelevässä alaluvussa sekä vielä tulososion yhteydessä. Koko aineisto on myös systemaattisesti koodattu ja aineistosta on kerätty kuvaavia lainauksia raporttiin. Teemojen muodostamisen vaiheessa on pyritty siihen, että syntyvät teemat ja aineisto vastaisivat toisiaan. Lopulliset teemat ovat yhtenäisiä ja erottuvat toisistaan ja myös kuhunkin teemaan yhdistyvät alateemat jakavat saman johtoajatuksen. Lopullisessa raportissa pääteemoja on seitsemän, mutta toisenlaisella jaottelulla ja teemoja yhdistelemällä olisi voitu päätyä tätä tiiviimpään ja ehkä vielä selkeämpään kuvaukseen aineistosta.

Aineiston analyysivaiheessa on puolestaan pyritty siihen, että tekstistä on tehty tulkintoja sen lisäksi, että sitä on kuvattu ja siihen on viitattu raportissa. Aineistoa on lähestytty myös siitä näkökulmasta, että siitä on etsitty juuri tutkimuskysymyksen kannalta keskeisimmät seikat. Raportin tulososio koostuu niin analyttisestä tekstistä kuin aineistolainauksista, jotka tukevat toisiaan. Paikoitellen näiden kahden välillä on toisaalta jonkin verran epätasapainoa ja suhteessa analyttisen tekstin määrään lainauksia on joissain kohdissa enemmän.

Kaikkiaan temaattisen analyysiprosessin luotettavuuden kannalta tärkeänä seikkana voidaan mainita vielä se, että prosessiin on varattu riittävästi aikaa ja se on näin ollen tehty kohta kohdalta huolellisesti. Kyseistä periaatetta on pidetty ohjenuorana myös tämän tutkielman työstämisen yhteydessä ja esimerkiksi syntyviä teemoja on arvioitu ja muokattu useita kertoja analyysin edetessä. Pro gradu -prosessin aikarajat huomioiden ei kuitenkaan tässä yhteydessä ollut mahdollisuutta siihen, että koko analyysi olisi suoritettu kahteen kertaan ja pidetty kertojen välissä taukoa, mikä olisi voinut lisätä teemoittelun luotettavuutta. Raportin menetelmäosiossa on kaikkiaan kuvattu huolellisesti tutkimuksen epistemologiset ja ontologiset lähtökohdat sekä kuvattu temaattisen analyysin eteneminen soveltuvaan lähdekirjallisuutta hyödyntäen.

Yardleyn (2017) kriteeristöissä mainittujen läpinäkyvyyden ja loogisuuden osalta voidaan puolestaan todeta, että tutkimuksen raportissa on kaikkiaan tuotu esille perustellusti, miten esitettyihin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Koska kyseessä on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus, tulisi näiden olla perusteltavissa juuri aineiston kautta. Tässä tutkielmassa analyysiprosessia on kuvattu niin sanallisesti kuin kuvioidenkin kautta ja tulosten yhteys aineistoon on todennettavissa raporttiin otettujen lainausten myötä.

Tutkimuksen merkityksen ja hyödynnettävyyden näkökulmasta tästä tutkielmasta voidaan mainita se, että koska tarkasteltava tutkimuskysymys oli entuudestaan melko vähän tutkittu, saadaan tällä tutkimuksella lisättyä ymmärrystä mielenkiinnon kohteena olevasta ilmiöstä. Tämän luonteeltaan laadullisen tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena onkin ymmärtää paremmin ja luoda tulkintoja tarkasteltavasta ilmiöstä, eikä niinkään tähdätä ensisijaisesti tiettyihin käytännön sovelluksiin. Näin ollen tulosten hyödynnettävyyden kannalta voidaan todeta, että tutkimuksen tuomaa ymmärrystä voidaan hyödyntää suunniteltaessa jatkotutkimuksia, jotka tähtäävät selkeämmin esimerkiksi kouluruokailun kehittämiseen.

Tulosten yleistettävyyden kannalta puolestaan haasteena on se, että tutkimuksessa rajauduttiin tarkastelemaan vaan yhtä tiettyä suomalaista iltapäivälehtiin lukeutuvaa verkkolehteä. Journalistisia sisältöjä tarkasteltaessa onkin syytä aina kiinnittää erikseen huomiota siihen, mitä vaatimuksia julkaisualusta voi luoda tuotettaville sisällöille. Esimerkiksi juuri Ilta-Sanomien kaltaisten kaupallisten medioiden toimintaan liittyy tiedon välittämisen tavoitteiden lisäksi pyrkimys viihdyttää kuluttajaa ja tuottaa taloudellista voittoa (Atkin & Arkin 1990). Voidaankin sanoa, että tällaisessa lehdessä julkaistavaan terveysjournalismiin voi kohdistua eri tahojen suunnilta ristiriitaisiakin odotuksia, kun juttujen toivotaan kaupallisten tavoitteiden

lisäksi edistävän terveyttä (Atkin & Arkin 1990). Näin ollen tutkimuksen tuloksia ei voida suoraan yleistää koskemaan erilaisissa verkkolehdistä Suomessa julkaistua kouluruoka-aiheista uutisointia.

Samoin voidaan todeta, että aineistosta tehdyt havainnot voidaan yleistää koskemaan vaan viimeaikaista uutisointia, koska tähän tutkimukseen valittu ajallinen tarkasteluväli oli melko kapea. Tuloksia ei voida myöskään täysin verrata muissa maissa julkaistuihin tutkimuksiin, koska kuten aiemmin todettua, kouluruokailussa on havaittavissa merkittäviä maakohtaisia eroja ja Suomen järjestelmä erottuukin vielä hyvin joukosta.

8.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän kouluruokailua koskevaa uutisointia käsitelleen tutkielman johtopäätöksinä voidaan esittää seuraavaa:

- Viime vuosina kouluruokailua on käsitelty kotimaisessa uutisoinnissa monipuolisesti erilaisten teemojen kautta tuoden eri asianosaisten näkökulmat esille
- Uutisaiheissa korostuvat ajankohtaiset niin Suomea koskettavat kuin kansainvälisestikin esillä olevat tapahtumat. Toisaalta myös suomalaisen, kansainvälisesti vertailtuna poikkeuksellisen kouluruokajärjestelmän käsittely yleisesti vaikuttaisi olevan aina ajankohtainen aihe.
- Läpi aineiston keskeisenä ajatuksena välittyy suomalaisen kouluruokajärjestelmän ainutlaatuisuus ja se, miten järjestelmää pyritään myös kehittämään entisestään
- Toisaalta myös erilaiset kouluruokailuun viime vuosina vaikuttaneet haasteet ylittävät helposti uutiskynnyksen ja paljastavat järjestelmän kehittämistarpeita
- Uutisjutuista välittyy kaikkiaan näkemys, että Suomessa nykyisenkaltaista kouluruokajärjestelmää pidetään helposti itsestäänselvyytenä, jota ei välttämättä osata arvostaa ja erityisesti nuorilla vaikuttaisi olevan kielteisiä asenteita kouluruokailua kohtaan. Uutisointi kouluruokailuun vaikuttaneista poikkeustilanteista voi saada osaltaan huomaamaan, miten erityinen järjestelmä Suomessa on.

Kuten aiemmin todettua, tämän pro gradu -tutkielman aiheena oleva kouluruokailua koskeva uutisointi on vähän tutkittu aihe, jota olisi mahdollista tutkia tulevaisuudessa lisää vielä esimerkiksi erilaisin aineistorajauksin. Tämän tutkielman aineisto rajautui käsittelemään vain yhden tietyn verkkolehden uutisointia, joten laajentamalla tarkastelun useampiin tyyliltään erilaisiin medioihin saataisiin mahdollisesti erilaisia tuloksia. Verkkouutisiin usein kuuluvien lukijakommenttien ottaminen osaksi aineistoa voisi tuoda myös mielenkiintoisen näkökulman kouluruokailusta käytävän julkisen keskustelun tarkasteluun. Tämän tutkielman aineisto rajautui myös vain kotimaiseen uutisointiin, joten yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi laajemminkin tarkastella kouluruokailuun liittyvää uutisointia muissa maissa, joissa kouluruokailu on järjestetty eri tavalla kuin Suomessa.

Tämän tutkimuksen uutisjutuista koostuvaa aineistoa tarkastelemalla tulivat selkeästi esille erityisesti kouluruokailun arvostukseen ja suomalaisen järjestelmän ainutlaatuisuuteen liittyvät seikat. Näin ollen tutkimuksen tuloksia voitaisiin hyödyntää suunniteltaessa esimerkiksi kouluruokailun suosion kohottamiseen ja kouluruokailun kehittämiseen tähtääviä jatkotutkimuksia.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2012). Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino Tampere 2011.
- Atkin C, Arkin E. B. (1990). Issues and Initiatives in Communicating Health Information. Teoksessa Atkin C, Wallack L. (toim.) Mass Communication and Public Health. Newbury Park CA: Sage Publications.
- Baraka, J. (2018a). Aidot kuvat nuorten kouluruoka-annoksista: Silmään pistää lautanen, jolla on hädin tuskin lusikallinen ruokaa. Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005823312.html>
- Baraka, J. (2018b). ”Ainoa mitä kouluaikana inhosin” – kouluruoissa on inhokkinsa ja suosikkinsa, mutta kuunnellaanko nuoria? Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005833808.html>
- Baraka, J. (2018c). Erikoinen pizzatäyte on yleisesti käytössä kouluissa – valitsisitko sinä tämän? Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005906851.html>
- Baraka, J. (2020a). Espoolaiskoulussa tehtiin yksinkertaisia muutoksia, jotka saivat oppilaat tulemaan mielellään syömään: ”Meiltä tulee todella vähän ruokahävikkiä”. Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000006426290.html>
- Baraka, J. (2019a). Etelä-Suomen lapset saattaisivat ihmetellä joitakin pohjoisen kouluruokia: ”Verivanukas loppui viimeksi kesken”. Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000006039726.html>
- Baraka, J. (2019b). Helsinkiläiskouluissa on järkähtämätön lempiruoka, jolla on lähes ”kulttiruoan maine” – Norjassa lounas on kotoa tuotu leipä. Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000006308650.html>
- Baraka, J. (2018d). Kouluruoka jakaa mielipiteitä: Lähetä kuva omasta ateriasiasi! Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005605189.html>
- Baraka, J. (2018e). Kouluruoka, jota hämmästellään kaikkialla muualla kuin Seinäjoella: ”Aivan päällikköruoka!”. Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005609898.html>
- Baraka, J. (2018f). Lama vei 1980-luvun suosituimman kouluruoan listoilta, pian lähti myös inhokki – muistatko nämä kouluruokaklassikot? Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005889930.html>
- Baraka, J. (2022). Marjo on lukion keittäjä, joka on saanut opiskelijat arvostamaan kouluruokaa yksinkertaisella tavalla. Ilta-Sanomat. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000008778150.html>

- Baraka, J. (2019c). Nuoriso-ohjaajilla Joroisissa oli hirveä hätä, kun joillakin lapsilla ei ollut koskaan eväitä – syntyi idea, josta muutkin kunnat voisivat ottaa mallia. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000006219086.html>
- Baraka, J. (2018g). Porissa keksittiin huikea malli, jolla kouluista ylijäänyt ruoka jaetaan käyttöön – monta hyvää vaikutusta. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005870363.html>
- Baraka, J. (2018h). Tekevätkö he Suomen parasta kouluruokaa? ”Saamme lapsilta jatkuvasti hyvää palautetta”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005522734.html>
- Baraka, J. (2018i). Tässä ovat Suomen parhaat kouluruoka-annokset, budjetti oli 1 €: ”Huikeaa”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005603779.html>
- Baraka, J. (2020b). Suomen parasta kouluruokaa tehdään Kajaanissa – 3 annosta, joilla voitto tuli. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000006435684.html>
- Braun V. & Clarke V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101.
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: a practical guide*. SAGE Publications.
- Berggren, L., Talvia, S., Fossgard, E., Björk Arnfjörð, U., Hörnell, A., Ólafsdóttir, A. S., Gunnarsdóttir, I., Wergedahl, H., Lagström, H., Waling, M., & Olsson, C. (2017). Nordic children’s conceptualizations of healthy eating in relation to school lunch. *Health Education* 117 (2), 130–147. <https://doi.org/10.1108/HE-05-2016-0022>
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2022). Childhood Obesity Facts. Viitattu 10.5.2023. <https://www.cdc.gov/obesity/data/childhood.html>
- Chote, B., Rees, D., Swinburn, B., McKelvie-Sebileau, P., Glassey, R., & Tipene-Leach, D. (2022). Systems Mapping of the New Zealand Free and Healthy School Lunch Programme: Perspectives from Lunch Providers. *Nutrients* 14 (20), Article 20. <https://doi.org/10.3390/nu14204336>
- Dalma, A., Zota, D., Kouvari, M., Kastorini, C.-M., Veloudaki, A., Ellis-Montalban, P., Petralias, A., Linos, A., Belogianni, K., Critselis, E., Georgakopoulos, P., Haviaris Anna, M., Karagas, R. M., Karnaki, P., Linos, C., Lykou, A., Markaki, I., Mitraka, K., Pantazopoulou, A., ... Yannakoulia, M. (2018). Daily distribution of free healthy school meals or food-voucher intervention? Perceptions and attitudes of parents and educators. *Appetite* 120, 627–635. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2017.10.025>

- Dutta-Bergman, M. J. (2004). Primary Sources of Health Information: Comparisons in the Domain of Health Attitudes, Health Cognitions, and Health Behaviors. *Health Communication* 2004 (16), 273–288.
- Eloranta, A.M., Lindi, V., Schwab, U., Kiiskinen, S., Kalinkin, M., Lakka, H.M. & Lakka, T.A. (2011). Dietary factors and their associations with socioeconomic background in Finnish girls and boys 6-8 years of age: the PANIC Study. *European Journal of Clinical Nutrition* 65(11):1211-8.
- Eloranta, A., Lindi, V., Schwab, U., Tompuri, T., Kiiskinen, S., Lakka, H., Laitinen, T. & Lakka, T. (2012). Dietary factors associated with overweight and body adiposity in Finnish children aged 6-8 years: the PANIC Study. *International Journal of Obesity* 36, 950-955. doi: 10.1038/ijo.2012.89
- Eustachio Colombo, P., Elinder, L. S., Patterson, E., Parlesak, A., Lindroos, A. K., & Andermo, S. (2021). Barriers and facilitators to successful implementation of sustainable school meals: A qualitative study of the OPTIMATTM-intervention. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 18(1), Article 1. <https://doi.org/10.1186/s12966-021-01158-z>
- Fossgard, E., Wergedahl, H., & Holthe, A. (2021). Children’s experienced and imaginary stories about lunch packs and lunch breaks: Associations and perceptions of school lunch among primary school students in Norway. *Appetite*, 164, 105274. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105274>
- Franzke, A., Bechmann, A., Zimmer, M., Ess, C. & the Association of Internet Researchers. (2020). *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0*. Viitattu 16.1.2023 <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>.
- Gangemi, K., Dupuis, R., FitzGerald, E., Frasso, R., Solomon, S., & Cannuscio, C. C. (2020). Youth Speak Out on School Food Environments. *The Journal of School Nursing*, 36 (3), 193–202. <https://doi.org/10.1177/1059840518800777>
- Hallikainen, I. (2021). Rahat uhkaavat loppua, kun lapsi ei enää saa kouluruokaa – Lotta Reito tietää, mitä korona-aika tarkoittaa monille perheille. *Iltä-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007797109.html>

- Havula, P. (2018a). Kökkähenki syttyi Seinäjoella – yrittäjät ajoivat soppatykit koululle asemiin lakkopäiväksi. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005873125.html>
- Havula, P. (2018b). Monilla koululaisilla lämmin kouluruoka jää saamatta – Mikael 8, ja Gabriel, 12: ”Onneksi tämä kestää vain kaksi päivää”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005872298.html>
- He, C., Breiting, S., & Perez-Cueto, F. J. A. (2012). Effect of organic school meals to promote healthy diet in 11–13-year-old children. A mixed methods study in four Danish public schools. *Appetite* 59 (3), 866–876. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2012.09.001>
- Hendy, H., Williams, K. & Camise, T. (2011). Kid’s Choice Program improves weight management behaviors and weight status in school children. *Appetite* 56, 484-494.
- Hollar, D., Messiah, S., Lopez-Mitnik, G., Hollar, T., Almon, M. & Agatston, A. (2011). Effect of a Two-Year Obesity Prevention Intervention on Percentile Changes in Body Mass Index and Academic Performance in Low-Income Elementary School Children. *American Journal of Public Health* 100 (4), 646-653. doi: <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.01.024>Get rights and content
- Hovi-Horkan, J. (2019). Vantaa keksi, miten lapset saadaan syömään kouluruokaa: Nyt ruokalassa joudutaan keksimään vararuokia lennosta. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/hs-vantaa/art-2000006261540.html>
- Häkkilä, T. (2019). Jyväskylä aikoo aloittaa hyönteisten ja hampun syöttämisen vanhuksille ja lapsille: ”Mitään täystyrmäystä ei tullut”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006023636.html>
- Häkkilä, T. (2020). Saksassa asuva suomalaisäiti repesi nauruun, kun kuuli mitä lapsi sai koulussa syödäkseen: ”Tällaista ei Suomessa nähdä”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/perhe/art-2000007631931.html>
- Iittala, H. (2022). Porvoossa kouluruoasta löytyi jo neljäs nuppineula – nyt oli käydä huonosti. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009228453.html>
- Janhonen, K. H., Mäkelä, J., & Palojoki, P. (2016). Adolescents’ school lunch practices as an educational resource. *Health Education*, 116(3), 292–309. <https://doi.org/10.1108/HE-10-2014-0090>
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskurssianalyysi: teoria, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, A. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. Viitattu 16.1.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>.
- Julkisen Sanan Neuvosto. (2013). Journalistin ohjeet. www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/
- Jämsén, P. & Huhtala, M. (2021). Kouluruokailu normaalitilanteessa ja covid-19-pandemian aikana kuntien ruokapalveluista ja opetustoimesta vastaavien mukaan. Ammattikeittiöosaajat ry. www.amko.fi. Viitattu 24.10.2022
- Kansallinen mediatutkimus 2022. Lehtien lukijamäärät 1.11.2022. www.mediaauditfinland.fi. Viitattu 14.11.2022
- Kansallinen lihavuusohjelma. Lihavuus laskuun – Hyvinvointia ravinnosta ja liikunnasta. Toiminta- ja toimeenpanosuunnitelma 2016–2018. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Työpöytä 18/2016. Helsinki 2016
- Kaisari, P., Yannakoulia, M. & Panagiotakos, D. (2013). Eating frequency and overweight and obesity in children and adolescents: a meta-analysis. *Pediatrics* 131 (5), 958–967. doi: 10.1542/peds.2012–3241
- Kenney, E., Barrett, J., Bleich, S., Ward, Z., Craddock, A. & Gortmaker, S. (2020). Impact of The Healthy, Hunger-Free Kids Act on Obesity Trends. *Health Affairs* 39 (7), 1122–1129. doi: 10.1377/hlthaff.2020.00133
- Kmet, L. M., Cook, L. S., & Lee, R. C. (2004). Standard quality assessment criteria for evaluating primary research papers from a variety of fields. Alberta Heritage Foundation for Medical Research (AHFMR), Edmonton (2004). HTA Initiative #13
- Kotkavirta, J. (2018). Hiiriä, torakoita, homeista pizaa: Suomalainen Pauliina, 36, paljasti koulu-ruoan karun todellisuuden New Yorkissa. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000005556056.html>
- Kunelius, R. (2010). Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. 8. painos. Helsinki: WSOY.
- Kuuskoski, R. (2021). Kommentti: Kunta loihti palvelun, josta veronmaksaja kiittää. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007858354.html>
- Lahtinen, M. & Lankinen, T. (2015). Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. 9. uudistettu painos. Tietosanoma.
- Laine, O. (2018). Maksuton kouluruoka 70 vuotta! Nämä ovat kaikkien aikojen kouluruokasuositukset – yksi kiilasi ykköseksi. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000005794807.html>

- Lakka, P. (2018). Keskusta: Kouluihin saatava ilmainen välipala – opetukseen pakollisia maatilavierailuja. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/politiikka/art-2000005929825.html>
- Laukkanen, J. (2022a). Porvoolaiskoulun kouluruoasta löytyi nuppineuloja. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009225271.html>
- Laukkanen, J. (2022b). ”Raakaa lihaa, mädäntyneet perunat, ötökät salaatisissa” – koululaiset jyrähtivät kouluruoan laadusta Vantaalla. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009150120.html>
- Lawson, F. (2018). Ala-asteen keittäjä Nora tietää, mikä ruoka ei koulussa maistu – ”Silloin täällä on tavallista hiljaisempaa”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005891136.html>
- Lawson, F. (2021a). Kuva Vantaan yläkoululaisille jaetusta ruokakassista kuohuttaa – ”Tätäkö tämä todella on?”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007853020.html>
- Lawson, F. (2020). Lukiolainen Topias julkaisi karut kuvat kouluruuasta Vantaalla: raakaa lihaa, mustuneita perunoita, keitinvedessä lilluvaa makaronia...*Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006629449.html>
- Lawson, F. (2021b). Moni vanhempi hämmästyi etäoppilaiden ruokakassien sisältöä – Asiantuntija: ”Ihmisillä on kummallinen syyllisyydentunne eineksistä”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007855281.html>
- Lihavuus (lapset, nuoret ja aikuiset). Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lihavuustutkijat ry:n ja Suomen Lastenlääkäriyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2022. Viitattu 24.10.2022. www.kaypahoito.fi
- Manninen, T. (2022). Ilmiö: Koululaiset kaatuilevat tarjottimien kanssa – syntyy sotkua ja sirpaleita. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008729665.html>
- Manninen, T. (2018). Munasitko lapsesi lakkoeväiden kanssa? Tiistaina onnistut, Marttaliiton vinkeillä – voileivän kanssa voi tehdä ratkaisevan virheen. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005873178.html>
- Mäkipere, T. (2018). Vantaalla lapset syövät 1,67 euron kouluruokaa, Puumalassa yli 6 euroa kalliimpaa – katso kuvat annoksista. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/perhe/art-2000005786089.html>
- Naakka, A-M. (2020). Turun koulut pysyvät kiinni toukokuuhun asti, kaupunki aloitti vähävaraisten ruoka-avun. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/turun-seutu/art-2000006459282.html>

- Nelson, M. (2011). The School Food Trust: Transforming school lunches in England. *Nutrition Bulletin* 36 (3), 381-389. Doi: 10.1111/j.1467-3010.2011.01914.x
- Nieminen, S. (2020). Etäoppilaiden mahdollisuudet kouluruokailuun vaihtelevat suuresti eri kunnissa – Helsinki poikkeaa monista muista. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006472175.html>
- Nykänen, R. & Manninen, L. (2018). Vanhempainyhdistys touhusi alakoulun lapsille ruokatarjoilua lakon ajaksi – kaupunki kielsi: ”Emme halua että lakkovahdit ja ruoan tarjoajat kinaavat”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005872166.html>
- Näveri, A. & Häkkinen, T. (2018). Katso kuvat: Tällaisia eväitä lasten reppuihin pakattiin lakkopäiväksi. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005872722.html>
- Näveri, A. (2018). Tältä näyttää miljonääri Reima Kuislan seinäjokelaisille koululaisille tarjoama ruoka. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005872659.html>
- Oinas-Panuma, O. (2022). Oulun lakkotilanne kiristyy keskiviikkona – päiväkodit kiinni, koululaiset syövät eväsleipiä. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/oulu-seutu/art-2000008729840.html>
- Ojala, I. (2022). Muistatko legendaariset kouluruuat eri vuosikymmeniltä? Tätä tarjottiin ennen vanhaan: kumiperunat, makaronivelli...*Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/menaiset/vapaalla/art-2000008612674.html>
- Opetushallitus. (2023). Kouluruokailun historiaa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kouluruokailun-historiaa>
- Payán, D. D., Sloane, D. C., Illum, J., Farris, T., & Lewis, L. B. (2017). Perceived Barriers and Facilitators to Healthy Eating and School Lunch Meals among Adolescents: A Qualitative Study. *American Journal of Health Behavior* 41(5), 661–669. <https://doi.org/10.5993/AJHB.41.5.15>
- Pedersen, T., Meilstrup, C., Holstein, B. & Rasmussen, M. (2012). Fruit and vegetable intake is associated with frequency of breakfast, lunch, and evening meal: cross-sectional study of 11-, 13-, and 15-year-olds. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 9 (9).
- Perusopetusasetus 1998/852. Viitattu 24.10.2022 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. (2014). Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 24.10.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

- Perusopetuslaki 1998/628. Viitattu 24.10.2022
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Päivätie, L. (2020). Savonlinna haluaa tukea vähävaraisten lapsiperheiden ruokailua 200 000 eurolla koronan sulkiessa koulut – perussuomalaiset boikotoivat valtuuston kokousta. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006455222.html>
- Quinte, G., Barros, F., Gigante, D., Oliveira, I., Motta, J. & Horta, B. (2019). Overweight trajectory and cardio metabolic risk factors in young adults. *BMC Pediatrics* 19 (75). doi: <https://doi.org/10.1186/s12887-019-1445-3>
- Ranta, E. (2018). Ateriapalveluiden toimitusjohtaja pitää lakkopelkoja liioiteltuna: ”Koululaisille eväät? Olemme varautuneet siihenkin, että tulee ydinlaskeuma”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000005546747.html>
- Ranta, N. (2018). Avustusjärjestölle satoja avunpyyntöjä köyhiltä perheiltä JHL:n lakon vuoksi – mistä lapsille ruokaa kouluun? ”Nyt on iso hätä”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005872218.html>
- Rasi, M. (2020). Jasmin, 27, lähti vaihtoon Yhdysvaltoihin – esittelee uskomattomat, notkuvat ruokamäärät, joita on tarjolla tavallisessa yliopistossa. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/matkat/art-2000006648719.html>
- Raulio S, Tapanainen H, Nelimarkka K, Kuusipalo H & Virtanen S (2018). Kuudes- ja kahdeksaluokkalaisten ruoankäyttö: Koulujakelujärjestelmän alkukartoitus. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. www.julkari.fi. Viitattu 24.10.2022
- Report of the Commission on Ending Childhood Obesity. Implementation plan: executive summary. Geneva: World Health Organization; 2016
- Rintala, M. (2019). Näkkileipää ja vettä koululaisille Limingassa – sivistysjohtaja: ”Välillä tuntui, ettei tarjoilua arvosteta”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/oulun-seutu/art-2000005960159.html>
- Ruukku ry (2020). Maistuva koulu -etäseminaari 2.9.2020. www.youtube.com. Viitattu 24.10.2022
- Sairanen, S. (2022). Kouluruuan seasta paljastui iljettävä yllätys Vantaalla: ”En syöttäisi edes eläimelle”. *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009114331.html>
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Sekiyama, M., Roosita, K. & Ohtsuka, R. (2017). Locally Sustainable School Lunch Intervention Improves Hemoglobin and Hematocrit Levels and Body Mass Index

- among Elementary Schoolchildren in Rural West Java, Indonesia. *Nutrients* 9 (8). doi: 10.3390/nu9080868
- Seppä, P. (2021). ”Vegaanikauhu iski valtuutettuihin” – kouluruuasta iso haloo Seinäjoella: Riitelyyn hupeni yli kahden vuoden budjetti. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008019007.html>
- Siivonen, M. (2022). Yksi kouluruoka on selkeä suosikki eri puolilla Suomea, paitsi Tampereella – suosituimpien listoille on noussut myös uudempiakin annoksia. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/ruokala/ajankohtaista/art-2000008602621.html>
- Skinner, A., Mayer, M., Flower, K., Perrin, E. & Weinberger, M. (2009). Using BMI to determine cardiovascular risk in childhood: how do the BMI cutoffs fare? *Pediatrics* 124 (5), 905-912. doi: 10.1542/peds.2009-0179
- Soininen, M. (2021). Koululaisten saamien ruokapakettien sisältö kuumentaa tunteita Britanniassa – ”Meidän pitää pystyä parempaan”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/valioliiga/art-2000007736075.html>
- Spencer, L, Ritchie, J & O’Connor, W. (2003). *Analysis: Practices, principles, and processes. Qualitative Research Practice: A Guide for Social Sciences Students and Researchers*. London: Sage Publication, 199–218.
- Spruance, L. A., Harrison, C., Brady, P., Woolford, M., & LeBlanc, H. (2018). Who Eats School Breakfast? Parent Perceptions of School Breakfast in a State with Very Low Participation. *Journal of School Health* 88 (2), 139–149. <https://doi.org/10.1111/josh.12597>
- Spruance, L. A., McConkie, M., Patten, E., & Goates, M. C. (2022). A Thematic Analysis of Unpaid School Meals in the News Media. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition* 17 (6), 850–859. <https://doi.org/10.1080/19320248.2021.1971590>
- STT–IS. (2020). Jalkapallotähti puhui ja Boris Johnson kuunteli: pienituloisten perheiden lapsille kouluruokaa kesälläkin. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/valioliiga/art-2000006543387.html>
- STT. (2018). Ministeri Leppä haluaa selvityksen, miksei kouluruoka maistu. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/politiikka/art-2000005854800.html>
- STT. (2019). Turun kouluruokailut seisauttanut Jyty harkitsee uusia työtaistelutoimia. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/turun-seutu/art-2000006305166.html>

- Tabak, R. G., & Moreland-Russell, S. (2015). Food Service Perspectives on National School Lunch Program Implementation. *Health Behavior and Policy Review* 2 (5), 362–371. <https://doi.org/10.14485/HBPR.2.5.4>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006–2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. www.sampo.thl.fi. Viitattu 24.10.2022
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2020). Lasten ja nuorten ylipaino ja lihavuus. Viitattu 10.5.2023. www.thl.fi
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kouluissa – TEA 2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022050933815>. Viitattu 6.10.2022
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021). Koulu- ja oppilaitosruokailu. <https://thl.fi/fi/web/elintavat-ja-ravitsemus/ravitsemus/ruokapalvelut/koulu-ja-oppilaitosruokailu>. Viitattu 6.10.2022
- Tilastokeskus (2023). Suomi lukuina: Hinnat ja kulutus. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_hinnat.html. Viitattu 13.2.2023
- Tilles-Tirkkonen, T., Jalkanen, H., Laitinen, A., Paronen, E., Huhtala, M., Jämsén, P & Rantakari, N. (2021). Kattava koululounas ja välkyt välipalat: Koulupäivän aikainen ruokailu tänään ja huomenna. Valtioneuvoston kanslia.
- Tilles-Tirkkonen, T., Pentikäinen, S., Lappi, J., Karhunen, L., Poutanen, K. & Mykkänen, H. (2011). The quality of school lunch consumed reflects overall eating patterns in 11-16-year-old schoolchildren in Finland. *Public Health Nutrition* 14 (12), 2092–2098.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Sähköinen painos. Helsinki: Tammi.
- Turunen, P. (2020a). Kuvat ympäri Suomen: Tällaisia aterioita kouluilta jaetaan etäoppilaille. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006490634.html>
- Turunen, P. (2020b). Salolainen perhe sai tymäkän ruokakassin kouluruoan korvikkeeksi – ”Olemme positiivisesti yllättyneitä”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006488497.html>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 16.1.2023. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 16.1.2023.

- https://tenk.fi/sites/default/files/202101/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- United States Department of Agriculture. (2013). Healthy, Hunger-Free Kids Act. Viitattu 25.10.2022. www.fns.usda.gov
- Vaalisto, H. (2019). Lapset voittivat Kontiolahden rasvakapinassa: Oivariini palaa kouluihin. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006013731.html>
- Vaismoradi M., Turunen H. & Bondas T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing and Health Sciences* 15, 398–405.
- Valkonen, N. (2022). Kun opettaja Anna Saivosalmi julkaisi kuvan koululounaastaan, viestejä alkoi sataa – ”Tällä menetelmällä olen päässyt eroon herkku- ja naposteluhimoista”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/hyvaolo/art-2000008612691.html>
- Vanhala, A. & Kuuskoski, K. (2022). Vantaalaiskouluu piinaa ongelma: koululaisille ei aina riitä ruokaa. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009133901.html>
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta. (2014). Terveyttä ruoasta – suomalaiset ravitsemussuositukset 2014. Viitattu 24.10.2022. www.julkari.fi
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2017). Syödään ja opitaan yhdessä – kouluruokailusuositus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-791-6>. Viitattu 6.10.2022
- van Kleef, E., Dijkstra, S. C., Seidell, J., Vingerhoeds, M. H., Polet, I. A., & Zeinstra, G. G. (2022). Which factors promote and prohibit successful implementation and normalization of a healthy school lunch program at primary schools in the Netherlands? *Journal of Health, Population and Nutrition* 41(1), 47. <https://doi.org/10.1186/s41043-022-00328-4>
- Varhaiskasvatuslaki 1973/36. Viitattu 24.10.2022 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Vuorinen, T. (2022). Koulut kiinni Tampereella, jos lakko tulee – ruokaa saa silti. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/tampereen-seutu/art-2000008735455.html>
- Waters, E., Gibbs, L., Tadic, M., Ukoumunne, O., Magarey, A., Okely, A., Silva, A., Armit, C., Green, J., O’Connor, T., Johnson, B., Swinburn, B., Carpenter, L., Moore, G., Littlecott, H. & Gold, L. (2017). Cluster randomised trial of a school-community child health promotion and obesity prevention intervention: findings from the evaluation of fun ‘n healthy in Moreland!. *BMC Public Health* 18 (92). doi: 10.1186/s12889-017-4625-9

- Yardley, L. (2017). Demonstrating the validity of qualitative research. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 295–296. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262624>
- Zhao, C., Panizza, C., Fox, K., Boushey, C. J., Byker Shanks, C., Ahmed, S., Chen, S., Serrano, E. L., Zee, J., Fialkowski, M. K., & Banna, J. (2019). Plate Waste in School Lunch: Barriers, Motivators, and Perspectives of SNAP-Eligible Early Adolescents in the US. *Journal of Nutrition Education and Behavior* 51 (8), 967–975. <https://doi.org/10.1016/j.jneb.2019.05.590>

